

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Luka Zupanc

Dejavniki politične participacije in
državljanstvo – Slovenija v mednarodni
primerjavi

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Luka Zupanc

Mentor: doc. dr. Mitja Hafner-Fink

Dejavniki politične participacije in
državljanstvo – Slovenija v mednarodni
primerjavi

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Dejavniki politične participacije in državljanstvo – Slovenija v mednarodni primerjavi

Politična participacija je eden izmed ključnih elementov v vseh demokratičnih sistemih, saj državljani s sodelovanjem pri politiki vplivajo na vodstvo države in hkrati to vodstvo tudi legitimirajo. Cilj diplomskega dela je bil ugotoviti, kateri dejavniki imajo najmočnejši vpliv na politično participacijo. Poznavanje dejavnikov nam pomaga razumeti, kaj motivira državljane, da sodelujejo pri politiki. Eden izmed ključnih dejavnikov, ki so povezani s participacijo, so državljanske vrednote oziroma posameznikovo razumevanje vloge državljana. To bi lahko z drugimi besedami opisali kot mnenje o tem, kako bi dober državljan moral delovati. V diplomskem delu je bila politična participacija najprej razdeljena na institucionalno in individualno dimenzijo. V nadaljevanju je bila na splošno predstavljena politična participacija v več evropskih državah in narejena primerjava vpliva dejavnikov na obe dimenziji politične participacije v Sloveniji ter v nekaj izbranih evropskih državah. Na podlagi te primerjave lahko pridemo do ugotovitev o tem, zakaj je med evropskimi državami tako velika razlika pri obsegu in načinu sodelovanja državljanov pri politiki. Poleg tega pa lahko ugotovimo, katere skupine posameznikov so najbolj aktivne pri posameznih političnih dejavnostih.

Ključne besede: politična participacija, dejavniki politične participacije, državljanstvo, državljanske vrednote, demokracija.

Factors of political participation and citizenship – Slovenia in international comparison

Political participation is one of the key elements of all democratic systems. By participating in politics, citizens influence the management of the country and also legitimize the leadership. The aim of the diploma work was to determine which factors have the strongest influence on political participation. Recognizing these factors helps us understand what motivates citizens to participate in politics. Civic values are one of the most important factors connected with participation, or in other words, how a citizen understands the civic role. This could also be described as the citizens' opinion of how they should act. In the first part of this diploma work, political participation was divided into institutional and individual dimensions. Further on, a general description of political participation in a number of European states was shown. Finally, a comparison of the influence of factors on both dimensions of political participation in Slovenia and a few other countries was made. On the basis of this comparison, we can better understand why there are differences to be found in volume and nature of participation in politics among European countries. Furthermore, we can establish which groups of individuals are most active in various political activities.

Key words: political participation, factors of political participation, citizenship, civic values, democracy.

Kazalo

1	Uvod	6
2	Teoretski okvir.....	8
2.1	Politična participacija.....	8
2.1.1	Sodobni trendi politične participacije.....	10
2.1.1.1	Upadanje politične participacije?	10
2.1.1.2	Politično potrošništvo.....	11
2.1.1.3	Internet in politična participacija.....	13
2.1.2	Dejavniki politične participacije.....	15
2.1.2.1	Vpliv družbenega položaja na politično participacijo.....	15
2.1.2.2	Vera in politična participacija	16
2.2	Državljanstvo in državljanske vrednote.....	16
2.2.1	Državljanске pravice	17
2.2.2	Državljanске dolžnosti	18
2.2.3	Državljanске vrednote	19
2.2.4	Vpliv državljanskih vrednot na politično participacijo	21
2.3	Umestitev Slovenije v kontekst mednarodne primerjave	22
2.4	Problemi merjenja politične participacije	24
3	Hipotetsko izhodišče in analitski model.....	26
3.1	Struktura politične participacije.....	27
3.2	Struktura državljanskih vrednot.....	27
3.3	Dejavniki politične participacije.....	28
3.4	Politična participacija, državljanske vrednote in zaupanje v oblast	29
3.5	Slovenija v mednarodni primerjavi.....	30
3.6	Dejavniki politične participacije v mednarodni primerjavi	30
4	Operacionalizacija	32
4.1	Opis podatkov	32
4.2	Potek analize	33
4.3	Opis spremenljivk	33
4.3.1	Neodvisne spremenljivke	33
4.3.2	Odvisne spremenljivke	34
5	Rezultati analize	38
5.1	Razsežnosti politične participacije.....	38

5.2	Primerjava držav	42
5.2.1	Obseg politične participacije	42
5.2.2	Razvrstitev držav v skupine na podlagi politične participacije in izbira držav	49
5.3	Struktura državljskih vrednot.....	51
5.4	Politična participacija in državljske vrednote	53
5.5	Dejavniki politične participacije in državljskih vrednot	57
5.5.1	Dejavniki politične participacije nasploh	58
5.5.2	Primerjava vpliva dejavnikov na institucionalno in individualno politično participacijo	60
5.5.3	Dejavniki volilne udeležbe	62
5.5.4	Dejavniki državljskih vrednot.....	65
5.5.5	Dejavniki zaupanja v oblast.....	67
5.5.6	Ključne ugotovitve o vplivu dejavnikov	69
5.6	Odnos med politično participacijo, državljskimi vrednotami in zaupanjem v oblast	70
5.6.1	Slovenija v mednarodni primerjavi	70
5.6.2	Primerjava šestih evropskih držav	72
6	Zaključek	75
7	Literatura	79
	Priloge.....	82
	Priloga A – Opis spremenljivk	82
	Priloga A.1 - Neodvisne spremenljivke:.....	82
	Priloga A.2 - Odvisne spremenljivke	83
	Priloga B – Dimenziji državljskih vrednot	85
	Priloga C – Dejavniki volilne udeležbe.....	86

1 Uvod

Ena izmed ključnih stvari za delovanje vsakega demokratičnega sistema je politična participacija. Državljeni s sodelovanjem pri politiki, poleg izbire političnih predstavnikov in vpliva na njihovo delovanje in odločitve, tudi legitimirajo obstoj in delovanje teh institucij. Politična participacija je zelo širok pojem, sestavljen iz veliko različnih dejavnosti, ki jih državljani opravljajo in ki imajo posreden ali neposreden vpliv na delovanje demokratičnega sistema. Nekateri državljani so člani političnih strank, v njih aktivno delujejo ter vplivajo na njeno politično usmeritev in delovanje. Po drugi strani pa kot politično participacijo nekateri avtorji razumejo tudi samo zanimanje za politiko oziroma spremljanje političnega dogajanja v medijih. Taka dejavnost je bolj pasivna, njen vpliv na delovanje političnega sistema pa posreden. Tovrstne pasivne politične dejavnosti nisem vključil v analizo, saj sem se osredotočil samo na aktivne oblike politične participacije, ki imajo bolj neposreden vpliv na politični sistem in oblast v državi. Tudi aktivne politične dejavnosti državljanov se med seboj razlikujejo, zato sem jih poskušal združiti v več različnih skupin oziroma dimenzij politične participacije.

Na politično participacijo vpliva veliko različnih dejavnikov, od katerih je odvisno, ali sploh oziroma na kakšen način bo posamezen državljan sodeloval v politiki. Eden izmed glavnih dejavnikov je družbeni položaj, t. j. spol, starost in izobrazba. Na politično participacijo vplivajo še mnogi drugi dejavniki, med katerimi sem v analizo vključil obiskovanje verskih obredov ter subjektivno politično kompetentnost posameznika. Poleg tega sem v analizo vključil državljanske vrednote, to so posameznikove vrednote glede vloge državljana ter zaupanje v oblast, skratka, mislim na zaupanje v ključne institucije pravne in demokratične države.

Najprej sem analiziral strukturo politične participacije in državljanskih vrednot ter posamezne indikatorje teh dveh pojavov združil v več dimenzij. Nato sem analiziral politično participacijo v 22 državah, ki so bile vključene v raziskavo ESS1 in jih med seboj primerjal. Na ta način sem dobil razlike v sami politični participaciji oziroma razlike med njenimi različnimi oblikami v različnih državah. Države sem skušal združiti v skupine glede na njihovo politično participacijo, nato pa sem izbral nekaj držav, pri

¹ Za podatke o ESS glej <http://www.europeansocialsurvey.org/> in Jowell (2003).

katerih sem analiziral in primerjal dejavnike politične participacije, državljanskih vrednot in zaupanja v oblast.

Na koncu sem analiziral še odnos med politično participacijo, državljanskimi vrednotami in zaupanjem v oblast.

2 Teoretski okvir

2.1 Politična participacija

Politični sistem se reproducira na podlagi politične participacije, to je sodelovanja državljanov v javnem oziroma političnem življenju. To velja tako za demokratične kot nedemokratične sisteme. Če se državljani ne bi udeleževali volitev, če ne bi sodelovali v drugih političnih aktivnostih, demokratični politični sistem ne bi mogel več delovati (Adam 1991).

Za začetek bom navedel nekaj definicij politične participacije, ki sem jih zasledil v literaturi.

V obširni raziskavi o politični participaciji je definicija: »Politična participacija se nanaša na tiste aktivnosti zasebnih državljanov, ki so usmerjene v vplivanje na selekcijo vladnega osebja in /ali akcij, ki se jih loteva vlada« (Verba, Nie 1972 v Adam 1991). Ta definicija ne vključuje različnih bolj pasivnih oblik, kot je na primer spremljanje političnih dogodkov, pogovor o politiki z drugimi in podobno. Naslednja definicija pa je bolj splošna, saj vključuje tudi pasivne oblike sodelovanja in opredeljuje politično participacijo »...kot različnost načinov, na katere ljudje poskušajo izvajati vpliv na politične procese« (Orum 1990 v Adam 1991, 104).

Seveda obstaja še mnogo drugih definicij politične participacije, ki se med seboj razlikujejo, saj avtorji pojem politične participacije razumejo na različne načine. Kot je vidno v zgornjih dveh definicijah, je glavna razlika v tem, katere aktivnosti posameznikov razumemo kot politično participacijo. Aktivnosti, ki jih izberemo kot indikatorje politične participacije, so odvisne od tega, kakšno definicijo izberemo za izhodišče (Adam 1991).

Razlika v razumevanju in posledično pri merjenju pojma politične participacije pa pride tudi iz vprašanja, ali kot participacijo razumemo samo legalne oblike ali so lahko vključene tudi nelegalne oblike, kot je na primer sodelovanje na nelegalnih protestih.

Pri proučevanju politične participacije je pomembno vprašanje, zakaj ljudje sploh sodelujejo v političnih aktivnostih. Raziskave kažejo, da se ljudje za politično aktivnost ne odločajo samo na osnovi racionalno-instrumentalnega motiva, temveč tudi na podlagi drugih motivov. Politična participacija torej vsebuje poleg instrumentalno

motiviranega delovanja tudi normativno, ekspresivno (afektivno) in tradicionalno (iz navade) motivirano delovanje (Opp 1985 v Adam 1991).

Na odločitev, da bo posameznik sodeloval v določeni politični aktivnosti, poleg njegove racionalne ocene, da mu sodelovanje lahko koristi, vplivajo različni dejavniki. Kot primer lahko navedem medije. Ti s poročanjem ustvarijo večje zanimanje javnosti in posledično tudi večjo pripravljenost na sodelovanje.

Za konstruktivno sodelovanje v politiki potrebuje državljan določene kompetence, kar pomeni, da mora biti zmožen izvajati vlogo volivca, zakonodajalca itd. Poleg kompetenc pa morajo državljani imeti željo in motiv, da jih dogajanje v politiki sploh zanima in da so pripravljeni del svojega časa in energije posvetiti sodelovanju v njej. Sodeč po empiričnih raziskavah, je le majhen delež ljudi v sodobnih družbah stalno aktiven v politiki, nekaj več se jih sicer zanima zanjo, vendar niso aktivni, večina državljanov pa je indiferentna (Deželan in drugi 2007). Pri tem Wiener razlikuje med apatijo, ki jo opiše kot pomanjkanje zanimanja in dejavnosti, ter alienacijo, za katero je značilno močno zanimanje za politiko, vendar so zaradi prepričanja v jalovost politične dejavnosti slednji v politiki le pasivni opazovalci (Wiener 1971 v Deželan in drugi 2007). Večina državljanov torej ne sodeluje v politiki, tisti, ki sodelujejo, pa predstavljajo nereprezentativen manjšinski vzorec (Deželan in drugi 2007).

V zadnjem času je opazno upadanje konvencionalne oziroma institucionalne politične udeležbe, kot je na primer udeležba na volitvah, članstvo v političnih strankah, sodelovanje pri politični kampanji... To je opazno tako v starih demokracijah, oziroma z drugimi besedami v najrazvitejših državah srednje in zahodne Evrope, kot tudi v bivših socialističnih državah v tranziciji. Vendar je razlika med temi državami v tem, da volilna udeležba v posocialističnih državah ni nikoli dosegla stopnje v zahodnih demokracijah, zato konvencionalna politična udeležba v teh državah upada iz nižje izhodiščne ravni. Po drugi strani pa so v vzponu nekonvencionalne oblike politične participacije, ki so posledica bolj individualiziranega dojetja politike. Nekonvencionalna politična udeležba poteka zunaj običajnih kanalov in institucij. Nekonvencionalna politična udeležba je podpisovanje peticij, politično potrošništvo, udeležba na nelegalnih demonstracijah in stavkah ter zasedba zgradb in tovarn (Deželan in drugi 2007). Državljan vedno manj zasledujejo skupinske interese oziroma interese političnih strank in se za politiko zanimajo na bolj individualni ravni. Spremljajo dogajanje okoli sebe, si ustvarjajo lasten, individualen pogled na trenutne zadeve in

temu prilagodijo tudi svoje politično delovanje. Vedno več je podpisovanja peticij, političnega potrošništva in protestov, ki niso nujno vezani na kako večjo interesno skupino, kot je na primer sindikat. Državljeni, ki spremljajo dogajanje, se angažirajo glede nekega določenega problema v družbi in skušajo vplivati na politične akterje oziroma posamezna podjetja, da se ta problem reši v njihovo korist. Za take potrebe pa so seveda najbolj primerni zgoraj naštetih nekonvencionalni načini politične participacije. Taki načini politične participacije zahtevajo od posameznika dobro poznavanje trenutnih dogodkov in tudi zakonitosti političnega delovanja v določeni državi, z drugimi besedami, zadostne kompetence. Posamezniki se v takih primerih sami odločajo o kompleksnih političnih vprašanjih. Poleg tega morajo vedeti, na koga in na kakšen način mora skupina zainteresirane javnosti, ki se zbere okoli nekega aktualnega problema, pritisniti za čim boljši učinek oziroma za čim bolj ugodno razrešitev problema. Če ima taka akcija podporo sindikata, politične stranke ali kake druge močnejše interesne skupine, pri njeni izvedbi ni takih problemov. Morda je prav zato take bolj zahtevne nekonvencionalne politične udeležbe največ v najbolj razvitih demokracijah. Najbolj pogosto protestirajo državljani v najbolj razvitih državah, za katere bi lahko rekli, da imajo najmanj razlogov za proteste. Veliko manj pa je protestov v manj razvitih državah, ker nimajo na voljo dovolj kakovostnih družbenih virov, kot na primer dovolj visoke izobrazbe in dobrega socialno-ekonomskega položaja. Torej najbolj protestirajo državljani v najrazvitejših demokracijah, ki imajo največ znanja za politično angažiranost in večje zaupanje v to, da bo njihova akcija imela želene posledice (Fink-Hafner in Kropivnik 2002).

2.1.1 Sodobni trendi politične participacije

2.1.1.1 Upadanje politične participacije?

Veliko avtorjev trdi, da politična participacija v zadnjem času vedno hitreje upada, nekateri govorijo že o rušenju demokracije in podobno. Dalton (2008b) pa je v svojem članku analiziral politično participacijo v ZDA s pomočjo podatkov različnih raziskav in prišel do ugotovitve, da upada le ena oblika politične participacije in sicer udeležba na volitvah, ki pa je najbolj pogosto merjena v različnih raziskavah. Nekatere oblike

politične participacije, kot na primer sodelovanje v družbenih skupinah, podpisovanje peticij, sodelovanje pri protestih..., pa v zadnjem času postajajo vse bolj pogoste. To so vse oblike participacije, ki so bolj neposredne, zahtevajo večjo zanimanje za politično in družbeno dogajanje na splošno in večjo zavzetost za posamezne zadeve, ki se posameznikom zdijo pomembne.

Torej bi lahko na eni strani rekli, da udeležba na volitvah v ZDA res upada, vendar pa hkrati vedno več posameznikov aktivno sodeluje pri oblikovanju politik na vedno več različnih načinov. Ne sodelujejo samo vsake nekaj let, ko so na vrsti volitve, temveč vsak dan spremljajo dogajanje in na različne, precej bolj neposredne načine skušajo vplivati na reševanje problemov. Kot prostovoljci v nevladnih organizacijah pomagajo drugim ali pa s pomočjo peticij, protestov, in drugih oblik politične participacije skušajo vplivati na vladajočo elito.

2.1.1.2 Politično potrošništvo

Ko nakupujemo, imamo posamezniki v svojih rokah veliko moč, vendar se tega pogosto ne zavedamo. Tega se veliko bolj zavedajo podjetja, ki proizvajajo in prodajajo izdelke, saj potrošijo ogromno denarja za oglaševanje svojih izdelkov. S tem poskušajo vplivati na naše nakupovanje, tako da nas prepričajo, da kupimo nek določen izdelek. Včasih pa posamezni potrošniki zavestno ne kupijo nekega izdelka na podlagi etičnih ali političnih načel. Pri tem imam v mislih ne kupovanje izdelkov podjetij, ki ne spoštujejo človekovih pravic svojih zaposlenih predvsem v nerazvitih državah, oziroma bojkotiranje izdelkov, ki prihajajo iz držav, ki ne spoštujejo človekovih pravic. Po drugi strani pa nekateri posamezniki kupujejo določene izdelke zaradi svojih političnih in etičnih načel. Kupujejo na primer izdelke, ki so izdelani na okolju prijazen način in podobno. Kupovanju oziroma ne kupovanju določenih izdelkov oziroma izdelkov določenih proizvajalcev iz političnih ali etičnih razlogov rečemo politično potrošništvo (Micheletti 2003 v Stolle in drugi 2005).

Politično potrošništvo ni popolnoma nova oblika aktivizma, saj so že leta 1955 temnopolti državljani ZDA pod vodstvom Montgomeryja bojkotirali avtobuse, ker so na njih temnopolti lahko sedeli samo v zadnjem delu avtobusa. V sedemdesetih in osemdesetih letih so bojkot izdelkov iz Južnoafriške republike uporabili kot sredstvo

pritiska v svetovni kampanji proti apartheidu. Kasneje, v devetdesetih letih, je tako imenovana »White Label« kampanja prepričevala ženske v ZDA, da kupujejo samo perilo, ki je bilo označeno z nalepko, ki je pomenila, da je bilo izdelano z normalnimi delovnimi pogoji za delavce, oziroma da ni bilo izdelano v tako imenovani »sweatshop« (Stolle in drugi 2005).

Poznamo pa tudi bolj sodobne primere političnega potrošništva. Leta 2003 so Francozi skupaj z Nemci, Rusi in Belgijci nasprotovali napadu na Irak. To potezo so prebivalci ZDA razumeli zelo negativno, vendar zaradi tega ni bilo nobenih protestov, temveč so Američani svoje nezadovoljstvo s francosko politiko pokazali s pomočjo političnega potrošništva. Veliko restavracij v ZDA ni več streglo francoskega vina, v nekaterih trgovinah so prenehali prodajati francoske sire, v nekaterih restavracijah pa so krompirček »French fries« celo preimenovali v »freedom fries« (Stolle in drugi 2005).

V nekaterih primerih je jasno viden rezultat političnega potrošništva, v največji meri pa pri izdelovalcih oblačil in obutve. Tako imenovana »anti-sweatshop« kampanja se je zavzemala za normalne delovne pogoje zaposlenih v podjetjih, med katerimi je bil najbolj na udaru Nike. Rezultat je bil, da so v veliko podjetjih ukinili otroško delovno silo, podjetje Nike pa je v Indoneziji povišalo plačo svojim zaposlenim. Nekaj sprememb na bolje je bilo, po drugi strani pa je v nekaterih primerih sedaj tako, da morajo otroci, ki so prej v delavnicah šivali žoge za veliko multinacionalko, sedaj na soncu izdelovati opeko, saj njihovi starši, ki šivajo žoge v vsaj malo ohlajenih delavnicah, ne zaslužijo dovolj za preživetje družine.

Politično potrošništvo, po podatkih, ki so na voljo, postaja vedno bolj pogosta oblika politične participacije (Stolle in drugi 2005). Bolj tradicionalne in institucionalne oblike politične participacije, kot na primer udeleževanje volitev, članstvo v političnih strankah itd. upadajo, naraščajo pa bolj individualne oblike, kot na primer podpisovanje peticij in politično potrošništvo. Včasih je bilo vsakršno politično delovanje posameznikov usmerjeno izključno v vplivanje na državo oziroma njen sistem oblasti. Z naraščanjem moči multinacionalk pa se je tudi vedenje posameznikov prilagodilo, tako da so določene politične aktivnosti, kot je politično potrošništvo, usmerjene neposredno proti posameznim podjetjem. To lahko pomeni tudi, da posamezniki niso prepričani, da lahko parlamenti in vlade poskrbijo za vse težave in se zato nekaterih stvari lotevajo kar sami (Stolle in drugi 2005).

Med političnimi potrošniki je, za razliko od drugih oblik politične participacije, večji delež žensk, kar pa lahko pojasnimo tudi z dejstvom, da ženske bolj pogosto nakupujejo kot moški. Politični potrošniki sicer enako pogosto sodelujejo pri ostalih oblikah politične participacije, vendar imajo manj zaupanja v politične institucije. Bolj pogosto se poslužujejo bolj individualnih in nekonvencionalnih oblik politične participacije, kot je na primer podpisovanje peticij (Stolle in drugi 2005).

2.1.1.3 Internet in politična participacija

Razvoj interneta je prinesel spremembe v praktično vse dele družbe. Njegov razvoj in vse širša dostopnost spreminjata način komuniciranja in informiranja. Poleg tega pa bi lahko dejali, da internet omogoča oblikovanje neke vrste virtualnega javnega prostora, ki je načeloma dostopen vsakemu zainteresiranemu posamezniku, ki ima dostop do interneta.

R. K. Polat (2005) je internet, v raziskovanju njegovega vpliva na politično participacijo, opisala kot vir informacij, medij za komuniciranje in kot virtualni javni prostor. S pomočjo interneta lahko posameznik na relativno enostaven način najde ogromno količino informacij o skoraj vsaki temi, ki ga zanima, torej tudi o trenutnem dogajanju okoli njega. Poleg novic, ki jih na spletu objavljajo večji mediji (npr. 24ur.com, www.dnevnik.si, itd.), so dostopni tudi alternativni viri novic, do katerih drugače kot preko spleta ne moremo priti. Torej bi lahko rekli, da razvoj interneta ni povečal samo dostopnosti in količine informacij, pač pa tudi njihovo raznolikost in s tem omogočil bolj kvalitetno informiranje.

Polatova (2005) pa je v svojem članku iskala omejitve oziroma slabosti, ki jih ima uporaba interneta kot vira informacij. Ena izmed slabosti je po njenem prevelika količina informacij, med katerimi seveda niso vse kvalitetne in zanesljive. Vsako informacijo mora vsak posameznik predelati in poskušati oceniti njeno zanesljivost, saj šele potem ta informacija sploh postane smiselna in uporabna. Zaradi ogromne količine različnih informacij o neki temi je lahko iskanje nekega podatka precej zamudno. Morda prav zaradi tega dejstva mnogo ljudi za informiranje uporablja bolj znane vire, kot so spletne strani večjih medijev, na katerih najdejo vse, kar jih zanima o dnevnem

dogajanju doma in po svetu. To pa pomeni, da preko interneta pridejo do istih informacij, kot z gledanjem televizije, poslušanjem radia ali branjem tiskanih medijev.

Vse večja dostopnost interneta je seveda prinesla veliko sprememb v načine komuniciranja posameznikov. Na politično participacijo pa imajo opazen vpliv samo nekateri načini komunikacije. Preko spleta in elektronske pošte posamezniki veliko lažje komunicirajo z različnimi političnimi predstavniki. Razvoj interneta je zelo vplival tudi na podpisovanje različnih peticij, saj je to postalo bolj dostopno, kar pomeni, da je lažje zbrati večje število podpisov. Poleg tega pa je s pomočjo interneta veliko lažje in hitrejše tudi zbiranje informacij o posameznikih s pomočjo raznih anket (Polat 2005). To anketiranje je lahko kvalitetno, če temelji na skrbno izbranem vzorcu. Po drugi strani pa imamo v zadnjem času vedno več raznih spletnih anket, ki ne temeljijo na reprezentativnem vzorcu, zato so lahko rezultati tovrstnih anket za marsikoga zavajajoči. Pojavljajo pa se tudi elektronske volitve.

Največjo spremembo pa je internet prinesel na področju skupinskega komuniciranja (Polat 2005). Internet lahko torej razumemo kot neke vrste virtualni javni prostor, ki ga s pomočjo forumov, blogov itd. uporabljamo za izražanje lastnega mnenja oziroma za to, da izvemo mnenje drugih. Vsak posameznik lahko na svoji spletni strani ali blogu pove svoje mnenje oziroma na spletnih forumih sodeluje pri oblikovanju neke vrste javnega mnenja, čeprav večina na forumih in tujih blogih oziroma osebnih straneh samo spremlja mnenje drugih. To dogajanje na spletu po mojem mnenju veliko prispeva k splošnemu javnemu mnenju v neki družbi.

Anonimnost, ki je omogočena posameznikom na spletnih forumih, po eni strani povečuje pripravljenost za sodelovanje, po drugi strani pa močno znižuje raven razprave, saj nihče ni odgovoren za svoje izjave. V marsikateri razpravi se pojavljajo, včasih morda celo pod različnimi psevdonimi, isti posamezniki, ki s svojimi izjavami netijo prepire in širijo nestrpnost in s tem onemogočajo produktivno razpravo o nekem relevantnem družbenem vprašanju. Razpravo lahko s takim vedenjem popolnoma prevzame le peščica posameznikov, saj marsikdo ne želi sodelovati v takem pogovoru.

Internet torej ima pozitiven vpliv na različne oblike politične participacije. S pomočjo spleta je lažje sledenje političnemu dogajanju in drugim novicam, preko elektronske pošte pa je enostavnejše komunicirati s političnimi predstavniki. Poleg tega na svojih spletnih straneh in blogih posamezniki lažje izražajo svoje mnenje, na spletnih forumih pa bolj enostavno sodelujejo v izmenjavi mnenj z drugimi. Seveda pa je pri tem

veliko omejitev in slabosti interneta in nekatere izmed njih sem predstavil v tem poglavju.

Različni načini politične participacije so med seboj povezani oziroma vplivajo drug na drugega. Zanimanje za družbeno-politične teme ima seveda vpliv na druge vrste politične participacije, med drugim tudi na volilno udeležbo oziroma podpisovanje peticij ali sodelovanje na demonstracijah. Torej lahko rečemo, da ima internet poleg neposrednega vpliva na že opisane oblike politične participacije tudi posredni vpliv na mnoge druge.

2.1.2 Dejavniki politične participacije

2.1.2.1 Vpliv družbenega položaja na politično participacijo

Na politično participacijo deluje veliko različnih dejavnikov. Eden najpomembnejših med njimi je izobrazba, kar navaja veliko različnih avtorjev, med drugim tudi Aina Gallego (2008). Avtorica na podlagi podatkov iz raziskave European social survey ugotavlja, da ima izobrazba velik pozitiven vpliv na politično participacijo, kar pomeni, da bolj izobraženi ljudje bolj pogosto sodelujejo v različnih političnih aktivnostih. Poleg izobrazbe kot najvažnejša dejavnika navaja še starost in ekonomski položaj. Pri starosti na splošno ugotavlja pozitiven vpliv, kar pomeni, da so politično bolj aktivni starejši ljudje. To pa ne velja za udeleževanje na demonstracijah, za katere torej velja, da se jih bolj pogosto udeležujejo mlajši ljudje. Podobno ima tudi ekonomski položaj posameznika pozitiven vpliv na politično participacijo, kar je posebej značilno za udeleževanje na volitvah in politično potrošništvo. Pri vplivu spola avtorica ugotavlja, da moški še vedno bolj pogosto sodelujejo v političnih aktivnostih, vendar se razlike med spoloma v zadnjih letih zmanjšujejo. Predvsem pa te razlike niso tako očitne pri nekaterih bolj nekonvencionalnih oblikah politične participacije.

2.1.2.2 Vera in politična participacija

Prva sociologa, ki sta se ukvarjala s preučevanjem religije, sta bila Emile Durkheim s knjigo *Elementary forms of religious life* in Max Weber z delom *Protestantska etika in duh kapitalizma*. Durkheim je v svojem delu raziskoval, kako religijski rituali soustvarjajo skupinsko solidarnost in okrepijo vezi med posamezniki in družbo, v kateri živijo. Iz Webrovega dela pa izhaja, da posameznikova vera oziroma njegovo versko prepričanje vpliva na njegovo sekularno vedenje (Driskell in drugi 2008).

Na podlagi že opravljenih raziskav (npr. Peterson 1992 v Driskell in drugi 2008) je znano, da obiskovanje verskih obredov pozitivno vpliva na določene dele politične participacije, kot na primer: udeleževanje volitev, sodelovanje v politični kampanji, udeleževanje političnih nastopov. Na bolj zahtevne oblike politične participacije, kot na primer: kandidiranje za politično funkcijo, pa obiskovanje verskih obredov nima vpliva (Driskell in drugi 2008).

Veliko različnih avtorjev (npr. Lehrer 2004, Williams in Demerath 1991, Winter 1991 v Driskell in drugi 2008) je ugotovilo, da na posameznikovo vedenje, med drugim tudi politično participacijo, bolj vpliva versko prepričanje kot pa verska participacija. Driskell, Embry in Lyon (2008) so v svojem delu verska prepričanja razdelili na mikro in makro prepričanja, pri čemer mikro prepričanja pomenijo, koliko je za posameznika pomembna vera pri reševanju problemov njihovih bližnjih; makro prepričanja pa pomenijo, koliko je za posameznika pomembna vera pri globalnih problemih. V svoji raziskavi so ugotovili, da na politično participacijo vplivajo makro verska prepričanja, medtem ko mikro verska prepričanja skoraj niso povezana s politično participacijo.

2.2 Državljanstvo in državljanske vrednote

Državljanstvo vzpostavlja institucionalno povezavo med državljani in njihovo politično skupnostjo (Weiner 2003 v Deželan in drugi 2007). Ključni elementi državljanstva po Weinerjevem mnenju (2003 v Deželan in drugi 2007) so: posameznik, institucionalizirana politična enota in razmerje med obema. Vendar je za moderno

pojmovanje državljanstva pod vplivom nacionalizma značilno enačenje državljanstva z nacionalnostjo (Heater 2004 v Deželan in drugi 2007).

2.2.1 Državljske pravice

Eden najpomembnejših avtorjev na področju državljanstva in državljskih pravic je angleški zgodovinar in sociolog T. H. Marshall. Slednji zagovarja tezo, da je razredna neenakost državljanov sprejemljiva, če je v družbi zagotovljena enakost državljanstva. Marshall celo trdi, da je državljanstvo postalo eden izmed temeljev legitimnosti razredne neenakosti (Marshall 1998 v Deželan in drugi 2007).

Glavni doprinos Marshallove teorije k razumevanju koncepta državljanstva pa je njegova *triada državljskih pravic*. Državljske pravice je Marshall razdelil v tri skupine, ki so se po njegovem mnenju razvile v različnih časovnih obdobjih. Prva skupina pravic, ki so se po Marshallovem mnenju razvile najprej, so *civilno-pravne pravice* oziroma civilno državljanstvo. V to skupino spadajo pravice, ki so temelj posameznikove individualne svobode, in sicer: pravica do osebne svobode, do svobode govora, misli, veroizpovedi, pravica do osebne lastnine, do pravno veljavnih pogodb in pravica do pravičnosti, ki je pravica do pravne obrambe drugih pravic. Druga skupina državljskih pravic so *politične pravice* oziroma politično državljanstvo, ki vsebuje pravico do sodelovanja v organih z določeno politično avtoriteto in izvajanje politične moči kot predstavnik ali kot volivec predstavnikov omenjenih organov, najpogosteje parlamentov. Tretja skupina pa so *socialne pravice*, torej pravica do minimalne ekonomske blaginje, pravica do socialne varnosti, pravica do življenja na dostojni ravni itd (Deželan in drugi 2007).

Prvo skupino pravic zagotavlja pravni sistem s pravnimi institucijami, drugo skupino zagotavljajo demokratične institucije, predstavniški organi in poštene volitve, tretja skupina pravic pa je povezana z izobraževalnim sistemom in socialnimi službami. Socialne pravice je težje definirati kot politične in civilne, saj je težko predpisati standarde dostojnega življenja, ki se po svetu zelo razlikujejo. Poleg tega pa so socialne pravice tesno povezane z drugima skupinama pravic, saj posameznikov socialni položaj in izobrazba zelo vplivata na njegovo izrabo političnih in civilnih pravic. Za izvajanje

vloge dobrega državljana je najprej nujno potreben dovolj visok življenjski standard vseh državljanov.

Marshall pravi, da naj bi se civilne pravice razvile v 18. stoletju, politične v devetnajstem, socialne pa v dvajsetem stoletju, vendar to velja predvsem za angleški prostor. Osredotočenost zgolj na angleški prostor pa je tudi največja pomanjkljivost njegove teorije, zato moramo biti previdni pri njeni uporabi v drugih državah, posebej v Sloveniji in drugih posocialističnih državah, kjer je razvoj državljanstva drugačen (Marshall 1998 v Deželan in drugi 2007).

2.2.2 Državljanske dolžnosti

Vsak državljan v demokratičnih ali nedemokratičnih ureditvah ima določene dolžnosti. Spoštovati mora družbena pravila oziroma zakone in oblast, oziroma kot sta dejala Almond in Verba (1963), biti mora zvest in spoštljiv do oblasti. V demokratičnih družbenih ureditvah pa imajo državljanji poleg teh pasivnih dolžnosti tudi druge dolžnosti. Državljan v demokratični državi ima pravico do sodelovanja pri izbiri oblasti in sprejemanju zakonov, pravico do določenega nadzora nad oblastjo itd. O tem ali so to tudi državljanske dolžnosti ali zgolj pravice pa imamo več mnenj, vendar na tem mestu ni toliko pomembno, kaj o tem mislijo misleci, profesorji, filozofi itd., temveč kaj o tem mislijo državljanji sami. Kajti mnenje samih državljanov o njihovih državljanskih dolžnostih v največji meri vpliva na njihovo dejansko aktivnost. Na njihovo dejavnost pa ne vpliva samo mnenje o tem, kaj bi morali delati, temveč tudi mnenje o tem, kako in do kakšne mere sploh lahko vplivajo na oblast oziroma kaj s svojim delovanjem sploh lahko spremenijo (Almond in Verba 1965).

Nekateri avtorji (npr. Almond in Verba 1965; Fink-Hafner in Hafner-Fink 2007; Dalton 2008a) so te državljanske dolžnosti povezali s konceptom dobrega državljana. Dober državljan naj bi bil aktiven v politični skupnosti. Ne samo, da spoštuje zakone, temveč tudi sodeluje pri njihovem sprejemanju. Mnenje o tem, katere dejavnosti so tiste, ki jih mora dober državljan opravljati, pa lahko imenujemo državljanske vrednote.

2.2.3 Državljske vrednote

Za razumevanje političnega vedenja posameznikov so zelo pomembne njihove vrednote glede vloge državljana, z drugimi besedami državljanske vrednote. Dalton (2008a) v svojem delu govori o državljanski normah, ki jih Gabriel Almond in Sidney Verba (1965) opredelita kot skupek pričakovanj glede vloge državljana v politiki.

"Ta študija definira državljanske norme kot nabor pričakovanj o vlogi državljana v politiki" (Dalton 2008b, 78).

Ta definicija po mojem mnenju opisuje prav to, kar sem sam poimenoval državljanske vrednote, oziroma povedano drugače, posameznikove vrednote glede vloge državljana. Te vrednote so zelo pomembne za politično kulturo posamezne države, saj določajo, kaj se zdi državljanom te države pomembno oziroma potrebno delovanje. Ne samo v političnem smislu, temveč tudi širše, saj po mojem mnenju državljanske vrednote obsegajo tudi socialno naravnost posameznikov, njihov odnos do okolja itd.

Zelo pomembno raziskovalno vprašanje je, kako so državljanske norme povezane z delovanjem posameznikov, torej ali posamezniki tudi delajo tako, kot govorijo, da bi morali (Dalton, 2008a).

Za razumevanje vpliva državljanstva na politično participacijo pa moramo seveda razumeti sam pojem državljanstva. Obstaja veliko definicij, ena izmed njih pa nam ponudi Dalton (2008a); in sicer pravi, da:

"...je državljanstvo skupek norm o tem, kaj ljudje mislijo, da bi posamezniki morali delati, da bi bili dobri državljani" (Dalton 2008a, 78).

Državljanstvo je zelo širok pojem, zato ga nekateri avtorji poskušajo razdeliti. Dalton (2008b) je v svojem delu opisal štiri principe državljanstva:

1. *Javno sodelovanje v politiki* vključuje predvsem posameznikovo udeleževanje volitev in referendumov, poleg tega pa tudi drugačno udejstvovanje, kot na primer prostovoljno sodelovanje v raznih nevladnih organizacijah itd.
2. *Avtonomija* predstavlja posameznikovo informiranost glede delovanje vlade, parlamenta in politike na splošno in njegovo kompetenco za oblikovanje svojega lastnega neodvisnega mnenja o relevantnih zadevah.

3. *Podrejenost državni avtoriteti* predstavlja posameznikovo priznavanje avtoritete državi in pravnemu sistemu.
4. Četrty element državljanstva pa predstavlja naš odnos do drugih v družbi, kar Marshal (v Dalton 2008b) imenuje *socialno državljanstvo*.

Na podlagi faktorke analize spremenljivk, ki v raziskavi CID² iz leta 2005 merijo državljanske vrednote, je Dalton (2008b) državljanstvo razdelil na dve dimenziji: *državljske dolžnosti* («Citizen duty») in *zavzeto državljanstvo* («Engaged citizen»).

Prva dimenzija obsega družbena pravila oziroma prepričanje, kaj in kako bi moral državljan delati. Ta pravila so prijavljanje zločina in zakonito ravnanje, služenje vojaškega roka, služenje v poroti (Dalton je v svojem članku obravnaval ameriško družbo) ter udeleževanje volitev. Značilnost te dimenzije državljanstva je osredotočenost na pravila, ki jih je nujno spoštovati, in dolžnosti, ki jih imajo posamezniki kot državljani. Torej gre pri prvi dimenziji za pomembnost oziroma dolžnost spoštovanja pravil.

Druga dimenzija zavzetega državljanstva pa za razliko od prve v ospredje postavlja solidarnost, aktivnost v različnih organizacijah, zanimanje za politiko in oblikovanje lastnega mnenja. Zavzet državljan je torej aktiven v svoji skupnosti, aktivno spremlja politiko in poskuša vplivati nanjo in to ne samo na volitvah. Pripravljen je pomagati drugim in prostovoljno sodelovati v aktivnostih, ki se mu osebno zdijo pomembne za dobrobit družbe (Dalton 2008b). Ta koncept zavzetega državljanstva je podoben postmaterialističnim vrednotam, ki so za Ronalda Ingleharta značilne za razvite industrijske družbe (Inglehart 1990 v Dalton 2008b). V tej drugi dimenziji pa je v ospredju predvsem pomembnost državljanske aktivnosti, oziroma dolžnost biti aktiven državljan.

² Raziskavo "Citizenship, Involvement, Democracy" izvaja Center for Democracy and Civil Society na Univerzi Georgetown.

2.2.4 Vpliv državljskih vrednot na politično participacijo

Vedno večja izobraženost in druge vrednote mlajših generacij se odražajo v političnem vedenju, ki vedno manj temelji na dolžnostih, vse bolj pa na zavzetosti za bolj neposredno participacijo, zanimanju za politiko in ukvarjanju z določenimi problemi, ki se posamezniku zdijo najbolj pomembni. Vedno manj je neke kolektivne politične organizacije, vedno več pa individualne politične akcije posameznikov, ki se kaže v podpisovanju peticij, demonstracijah in tudi tako imenovanemu političnem potrošništvu (Dalton, 2008b).

Dimenzija državljanstva, pomembnost spoštovanja pravil, ima po ugotovitvah Daltona (2008b), do katerih je prišel s pomočjo podatkov iz raziskave CID iz leta 2005, pozitiven vpliv le na udeležbo na volitvah in pomoč pri politični kampanji, torej na institucionalne oblike politične participacije. Na neinstitucionalne oziroma bolj individualizirane oblike politične participacije pa nima značilnega vpliva, ima celo negativen vpliv na pripravljenost protestirati.

Po drugi strani pa ima druga dimenzija pomembnosti državljskih aktivnosti oziroma pomembnost biti aktiven državljan znatnejši vpliv na bolj neinstitucionalne oblike politične participacije. Ljudje postajajo vedno bolj izobraženi, politično razgledani, torej z drugimi besedami postajajo vedno bolj zavzeti državljani. Takim posameznikom ni dovolj le voliti svojega kandidata na vsakih nekaj let, zato iščejo druge, bolj neposredne načine politične participacije. Vedno več ljudi skuša priti v kontakt z nekim politikom v zvezi z nekim določenim vprašanjem, podpisujejo peticije, izražajo politične in etične poglede, ko nakupujejo itd. Dalton (2008b) na podlagi teh ugotovitev zaključuje, da je ZDA priča spremembam v državljskih vrednotah in politični participaciji, ki po njegovih besedah vodi v renesanso oziroma preporod demokratične participacije.

Dalton (2008b) v ZDA ugotavlja upad državljskih vrednot, ki temeljijo na pomembnosti spoštovanja pravil. Kot posledico tega vidi upad volilne udeležbe v zadnjih desetletjih. Po drugi strani pa ugotavlja, da je vedno več zavzetih oziroma angažiranih državljanov, ki politično delujejo tudi na druge načine. Velja pa poudariti, da ni nujno, da se takšni posamezniki ne udeležujejo volitev.

2.3 Umestitev Slovenije v kontekst mednarodne primerjave

Slovenija je zelo mlada država in ima za seboj zelo kratko obdobje demokracije. Za mlade demokracije je značilno manjše zaupanje v parlament, vlado, sodstvo in policijo. Zaupanju v vse našete institucije skupaj bi lahko rekli zaupanje v demokratično oblast. Zaupanje v te institucije pa je seveda ključno za obstoj demokratične države, saj morajo državljani zaupati v pošten in dober pravosodni sistem, da lahko spoštujejo razsodbe sodišč. Zaupati morajo v policijo, da bodo v njenem ravnanju videli pozitivne rezultate in bodo tako pripravljeni z njo tudi sodelovati.

Predvsem pa bi se rad osredotočil na zaupanje v politični instituciji: vlado in parlament, pri čemer je slednji ključni del demokratične države. Zaupanje v ti dve instituciji je ključno za normalno delovanje demokratične države. Cilj vsake demokratične države bi moral biti, da bi državljani v čim večjem številu in čim bolj aktivno sodelovali v politiki. To bi moral biti predvsem cilj državljanov samih, saj lahko na različne načine sami vplivajo na politiko. Seveda pa je eden izmed predpogojev za posameznikovo sodelovanje v politiki njegovo zaupanje v politične institucije.

V okviru raziskave Politbarometer, maj 2010, ki jo izvaja Center za raziskovanje javnega mnenja (Politbarometer 5/2010), zaupanje v institucije merijo na lestvici od 1-5, kjer 1 pomeni, da posameznik instituciji sploh ne zaupa, 5 pa da ji v celoti zaupa. Povprečje zaupanja vladi v mesecu maju je 2,43; predsedniku vlade 2,51; predsedniku republike 3,21; državnemu zboru 2,44; političnim strankam 2,3; sodiščem 2,46 in policiji 3,05. Podatki nam torej povedo, da je zaupanje v ključne demokratične institucije v Sloveniji precej nizko, predvsem v politične institucije, kjer je povprečje pri zaupanju državnemu zboru, vladi in političnim strankam pod 2,5; zaupanje predsedniku vlade pa komaj malo višje. Izjema je le predsednik republike, ki ima oceno 3,21; pri čemer pa je dejstvo, da večje politične moči v slovenskem sistemu nima. Pri tem pa bi še dodal, da se je povprečna ocena zaupanja v vse našete institucije, razen policijo, zmanjšala v primerjavi z marcem leta 2009. To pomeni, da imamo Slovenci zelo malo zaupanja v ključne predstavnike oblasti. Posledično pa po mojem mnenju to pomeni, da je tudi politična participacija zaradi tega nižja, saj je posameznik, ki ne zaupa institucijam, manj verjetno zainteresiran za vplivanje na njihovo sestavo in njihovo delovanje.

Po mojem mnenju je v državah, kjer imajo državljani večje zaupanje v demokratične institucije, politična participacija večja. Seveda pa je zaupanje v politične institucije samo eden izmed dejavnikov, ki vplivajo na politično participacijo in tako tudi na razlike med državami.

Različni avtorji so poskušali razdeliti evropske države v več skupin, glede na vrsto in obseg politične participacije. Makarovič (2008) je z analizo podobnosti države razdelil v tri skupine, pri čemer je eno skupino izmed teh razdelil na dva dela. V skupino najbolj aktivnih demokracij, za katero je značilna intenzivna politična participacija, so bile uvrščene Danska, Nizozemska in Švedska. V skupino pasivnih demokracij, za katero je značilna najmanj aktivna politična participacija, so bile uvrščene Bolgarija, Madžarska, Latvija, Litva, Poljska, Portugalska in Romunija. Tretja skupina, ki so jo sestavljale države z srednje intenzivno politično participacijo, pa je bila razdeljena na dva dela. V eni podskupini so uvrščene države, za katere je značilno visoko zaupanje v politične institucije, zadovoljstvo in močna podpora demokraciji ter velik delež volivcev. V to podskupino spadajo Avstrija, Nemčija, Belgija, Luksemburg, Španija, Finska in Malta. V drugo podskupino pa spadajo Češka, Italija, Velika Britanija, Irska, Francija, Slovaška, Slovenija, Hrvaška in Grčija. Za te države pa so značilne nižje vrednosti pri kazalcih, ki sem jih naštel pri prejšnji podskupini. Torej med drugim tudi za Slovenijo velja nižje zaupanje v politične institucije, manjše zadovoljstvo in podpora demokraciji ter manjša udeležba na volitvah. Poleg posocialističnih držav, za katere bi lahko razloge za nižje vrednosti našli v še nerazvitem demokratičnem sistemu in nerazviti demokratični tradiciji, spadata v to skupino tudi Francija in Velika Britanija. Slednji sta obe tako imenovani stari demokraciji, z razvito demokratično kulturo, tradicijo in močnimi institucijami (Makarovič 2008).

Na podlagi teh podatkov lahko rečemo, da je Slovenija v skupini s posocialističnimi državami, ki imajo nizko, vendar ne najnižjo stopnjo politične participacije. Večina srednje in zahodno evropskih držav ima višjo stopnjo zaupanja v politične institucije in tudi višjo stopnjo udeležbe na volitvah. Torej je eden izmed razlogov za nižjo stopnjo politične participacije prav gotovo »mladost« demokracije oziroma nerazvitost demokratičnih institucij ter nizko zaupanje vanje. Vendar pa je to le eden izmed dejavnikov, ki vplivajo na razlike v politični participaciji med evropskimi državami.

2.4 Problemi merjenja politične participacije

Politična participacija je kompleksen in multidimenzionalen pojem, ki vključuje veliko različnih dejavnosti posameznikov. Definicije politične participacije se med seboj razlikujejo predvsem v tem, katere dejavnosti posamezni avtor razume kot politično participacijo. Tudi v različnih raziskavah, ki so opravljene, je politična participacija merjena na različne načine. Eno izmed vprašanj je, ali je zanimanje za politiko že politična participacija. Ali lahko spremljanje političnega dogajanja v medijih in pogovor z drugimi o tem obravnavamo kot politično participacijo? Ta dejavnost ni neposredno usmerjena v vplivanje na izbiro vladnega osebja in njeno aktivnost. Po drugi strani pa se na ta način sooblikuje javno mnenje, ki ima vpliv na politične procese. Avtorji v analiziranje politične participacije pogosto vključijo tudi članstvo in aktivnost v različnih organizacijah, na primer v političnih strankah, sindikatih, verskih organizacijah ter drugih skupinah in prostovoljnih organizacijah (npr. Hafner-Fink 2009). Problem pri tovrstnih aktivnostih je po mojem mnenju v tem, da je težko določiti, katere organizacije in skupine so neposredno pomembne za politične procese oziroma imajo vpliv nanje. Medtem ko je to bolj ali manj jasno za politične stranke in sindikate, je vpliv aktivnosti v verskih skupinah in drugih prostovoljnih organizacijah bolj nejasen. Nekatere izmed tovrstnih skupin vplivajo na politiko, vendar po mojem mnenju ne vse, saj so nekatere prostovoljne organizacije popolnoma nepolitične, saj politična angažiranost lahko odvrne nekatere posameznike od tega, da bi se vključili v tako organizacijo. Pri tem bi izpostavil še problem glede članstva v sindikatih, saj je predvsem v posocialističnih državah, med drugimi tudi v Sloveniji, delež članov sindikatov relativno visok, kar pa je posledica tega, da je bilo v socialističnem sistemu članstvo v sindikatu obvezno. Posledično je torej v teh državah veliko posameznikov še vedno članov sindikatov predvsem iz navade. Poleg naštetih pa obstaja še več dejavnosti državljanov, ki jih lahko razumemo kot politično participacijo, na primer: podpisovanje peticij, politično potrošništvo... Različne raziskave v svoje vprašalnike vključijo drugačen nabor tovrstnih aktivnosti, tako da so podatki o politični participaciji iz različnih raziskav med seboj težko primerljivi.

Za primer lahko na hitro opišem obravnavanje politične participacije v nekaterih pomembnejših raziskavah v zadnjem času. V raziskavi European Social Survey iz leta 2002 (ESS), ki je raziskava iz katere bom podatke uporabil za analizo, vprašalnik vsebuje tudi vprašanje o nošenju značke, nalepke ali kakega drugega simbola s politično

vsebinsko ter o sodelovanju na nelegalnem protestu. Te dve vprašanji na primer nista vključeni v raziskavo International Social Survey Programme (ISSP 2004 Citizenship). Vprašalnik ISSP pa, za razliko od prej omenjenega ESS, vsebuje vprašanja o udeležbi na političnem srečanju, kontaktiranju medijev ter pridružitvi internetnemu forumu ali pogovorni skupini. Druga pomembna razlika med tema dvema raziskavama pa je tudi lestvica odgovorov na vprašanja o politični participaciji. Medtem ko so v vprašalniku ESS na voljo le odgovori da, ne in ne vem, ima ISSP vprašalnik na voljo lestvico štirih odgovorov, poleg tega pa odgovor ne morem izbrati. Lestvico od 1 do 4 sestavljajo odgovori: 1 - to sem storil v zadnjem letu, 2 - to sem storil v bolj oddaljeni preteklosti, 3 - nisem še storil, vendar mogoče bi, 4 - nisem še storil in nikoli ne bi. V raziskavi Citizenship, Involvement, Democracy (CID 2005) je v vprašalnik vključenih več vprašanj o internetnem političnem aktivizmu kot v prej omenjenih raziskavah. Vključena so vprašanja o obisku spletnega mesta političnega kandidata ali stranke, posredovanju elektronske pošte s politično vsebino ter vprašanje o internetnem političnem aktivizmu.

Poleg tega pa obstaja še več problemov glede merjenja in analiziranja politične participacije.

Dejavnosti politične participacije so zelo različne z vidika posameznikovih stroškov, motivacije in posledic, ki jih ima posamezna oblika političnega delovanja (Verba in Nie 1972 v Albacete 2009, 4). Udeležba na volitvah na primer od posameznika ne zahteva veliko vloženega truda, saj nekateri zvesti volivci niti ne spremljajo aktualnega dogajanja v medijih oziroma se za politiko sploh ne zanimajo. Na drugi strani pa nekatere politične aktivnosti od posameznika zahtevajo več truda in znanja o politiki. Velikokrat se za merjenje politične participacije uporabljajo različni indeksi, združimo posamezne politične aktivnosti v eno sestavljeno spremenljivko, pri čemer so vse posamezne politične aktivnosti enakovredne. Na podlagi prejšnje ugotovitve je uporaba indeksov lahko vprašljiva, saj na ta način torej izenačimo različne oblike politične participacije.

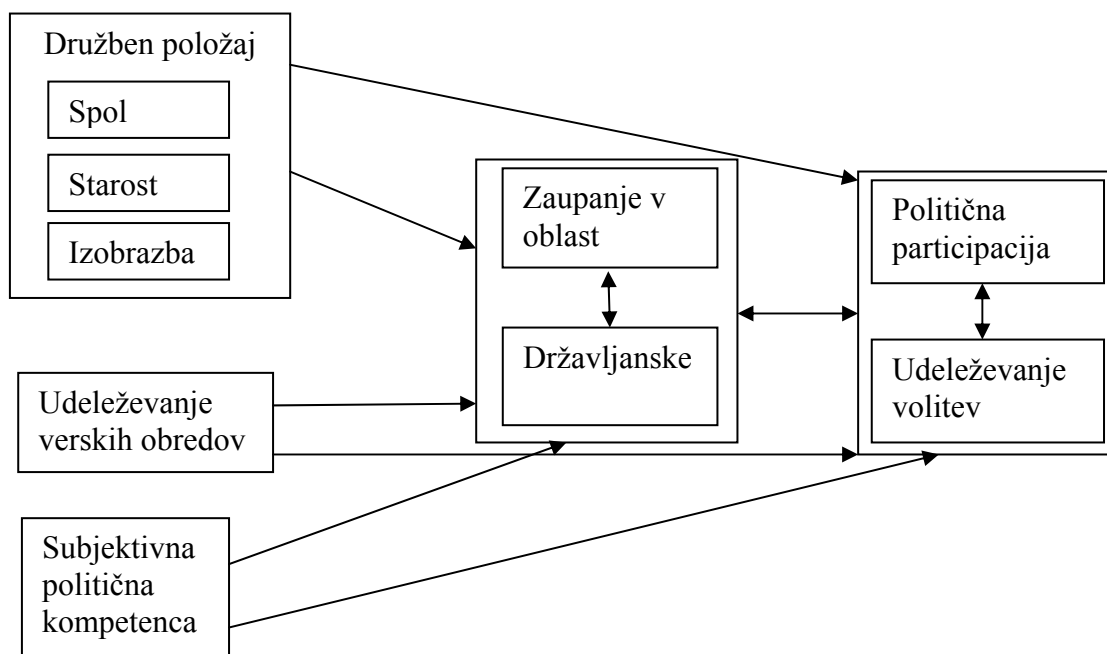
3 Hipotetsko izhodišče in analitski model

V tem poglavju bom predstavil osnovne predpostavke, ki sem jih preverjal v svojem diplomskem delu. Najprej sem analiziral strukturo politične participacije in državljskih vrednot. Predpostavke o tem so opisane v prvi in drugi hipotezi. V nadaljevanju pa sem analiziral politično participacijo na dveh ravneh.

Na ravni posameznika sem analiziral vpliv dejavnikov na politično participacijo posameznih državljanov. Model povezanosti med spremenljivkami je dokaj kompleksen, saj vsebuje precej spremenljivk, ki so po mojem mnenju vse povezane med seboj (glej sliko 3.1). Te povezave so opisane v tretji in četrti hipotezi.

Poleg tega pa sem politično participacijo analiziral še na ravni mednarodne primerjave. Primerjal sem politično participacijo v različnih evropskih državah in poskušal odkriti morebitne razlike med državami glede vpliva dejavnikov nanjo. Predpostavke o tej ravni so opisane v peti in šesti hipotezi.

Slika 3.1 – Model povezanosti med spremenljivkami

3.1 Struktura politične participacije

Politična participacija je, kot sem že dejal, zelo širok pojem in obsega veliko število med seboj različnih dejavnosti državljanov. Odločil sem se, da poskušam s pomočjo literature in analize priti do načina, kako te dejavnosti združiti v skupine, ki bodo predstavljale posamezne oblike politične participacije. Na ta način bom lažje analiziral vpliv dejavnikov na politično participacijo. Bolj bo vidno, kateri dejavniki vplivajo na različne dimenzije politične participacije. Poleg tega bodo bolj vidne razlike v politični participaciji v različnih evropskih državah. Več avtorjev (npr. Deželan in drugi 2007) sicer govori o tem, da so različne oblike npr. konvencionalna in nekonvencionalna politična participacija med seboj močno povezani, kar pomeni, da visoka konvencionalna participacija pomeni tudi visoko nekonvencionalno, vendar mislim, da so vseeno določene značilne razlike med njima v različnih državah. Poleg tega pa se po mojem mnenju isti dejavniki nimajo enakega vpliva na različne oblike politične participacije.

1. hipoteza: Politična participacija je večdimenzionalen pojav, ki ga lahko razdelimo vsaj na dve dimenziji; na konvencionalno in nekonvencionalno. Vpliv dejavnikov nanje pa se razlikuje.

3.2 Struktura državljanskih vrednot

V članku *Citizenship norms and the expansion of political participation* je Dalton (2008b, 80-82) obravnaval državljanske norme. Kot sem že dejal, sem v teoretskih izhodiščih isti pojem sam poimenoval državljanske vrednote. Dalton je analiziral rezultate raziskave, *Citizenship, Involvement, Democracy* oziroma CID, opravljene leta 2005. Omenjena raziskava je vsebovala sklop vprašanj, ki so se nanašala na državljanske vrednote. Na podlagi factorske analize je Dalton devet spremenljivk, ki merijo državljanske vrednote, razporedil v dve dimenziji, ki ju je poimenoval državljanske dolžnosti (»Citizen duty«) in zavzet državljan (»Engaged citizen«). V dimenzijo državljanskih dolžnosti je uvrstil prijavljanje zločina, spoštovanje zakonov, vojaško služenje, služenje v poroti in udeleževanje volitev. V drugo dimenzijo

zavzetega državljana pa je uvrstil aktivnost v prostovoljnih organizacijah, aktivnost v politiki, podpora revnejšim ter oblikovanje lastnega mnenja.

Na podlagi te delitve sem se odločil, da poskusim tudi sam s pomočjo faktorске analize razvrstiti spremenljivke, ki v raziskavi ESS merijo državljanske vrednote, v dve dimenziji. Te spremenljivke so zelo podobne kot v raziskavi CID, vendar jih je malo manj, tako da bo porazdelitev indikatorjev, ki merijo državljanske vrednote, morda drugačna kot v opisanem primeru.

2. hipoteza: Državljske vrednote so večdimenzionalen pojav, delijo se na poudarjanje pomena dolžnosti in poudarjanje pomena aktivnosti.

3.3 Dejavniki politične participacije

Družbeni položaj posameznika močno vpliva na njegovo življenje nasploh. Poleg vseh drugih vplivov torej pomembno določa tudi posameznikovo politično aktivnost. Družbeni položaj je sestavljen iz spola, starosti, izobrazbe, lahko tudi prihodka ali kakih drugih indikatorjev. Sam sem v svojo analizo vključil spol, starost in izobrazbo, saj so to po mnenju večine avtorjev, ki se ukvarjajo s politično participacijo, eni izmed glavnih dejavnikov, ki vplivajo nanjo. Izobrazba ima po mojem mnenju pozitiven vpliv na večino političnih aktivnosti, kar pomeni, da so bolj izobraženi ljudje bolj aktivni v politiki. Moški se večinoma bolj zanimajo za politiko in so tudi bolj aktivni kot ženske, čeprav to ne velja za vse oblike politične participacije, posebej ne za individualne, prav tako pa naj to ne bi veljalo za udeleževanje volitev. Starejši ljudje bolj pogosto sodelujejo v večini političnih aktivnosti, izjema so predvsem demonstracije in nekateri drugi individualni načini, kot na primer podpisovanje peticij, katerih se bolj pogosto udeležujejo mlajši (Gallego 2008).

Poleg družbenega položaja ima vpliv na politično participacijo tudi posameznikova vernost oziroma njegovo obiskovanje verskih obredov, pri čemer ima slednje velik pozitiven vpliv predvsem na udeleževanje volitev (Driskell in drugi 2008).

Poleg navedenih dejavnikov pa sem v analizo vključil tudi posameznikovo subjektivno oceno o lastni politični kompetenci. Ljudje, ki se čutijo bolj kompetentne pri političnih zadevah, ki torej menijo, da večinoma dobro razumejo aktualna politična

vprašanja, morajo zato spremljati politično dogajanje, poleg tega pa se bodo prav zaradi tega bolj pogosto tudi aktivno ukvarjali s politiko.

3. hipoteza: Na politično participacijo imajo vpliv: družbeni položaj, vernost in subjektivna kompetentnost posameznika.

3.4 Politična participacija, državljanske vrednote in zaupanje v oblast

Pojem državljanske vrednote označuje skupno mnenje o tem, kaj je zaželeno vedenje posameznikov v neki družbi, oziroma povedano drugače, mnenje o tem, kakšno vedenje naj bi posameznika naredilo dobrega državljana. Po mojem mnenju in tudi na podlagi literature imajo posamezniki, ki imajo visoke zahteve o tem, kaj pomeni biti dober državljan, tudi visoke zahteve glede svoje udeležbe v politiki in so posledično tudi v večji meri politično aktivni. Poleg tega pa tudi posameznikova politična participacija vpliva na njegovo mnenje o državljanskih vrednotah, saj bo politično bolj aktiven državljan bolj verjetno menil, da bi morali biti vsi državljani bolj politično aktivni.

Zaupanje v oblast predstavlja posameznikovo zaupanje v ključne institucije pravne, demokratične države. Za to, da se posameznik odloči sodelovati v politiki, mora imeti zaupanje v to, da bo njegovo sodelovanje imelo smisel in da bo prispevalo k boljši državi. Posameznik, ki nima zaupanja v ključne institucije države, torej nima motiva za vplivanje na te institucije s pomočjo politične participacije. Poleg tega pa je tudi tu vpliv obojestranski. Posameznik, ki je bolj aktivno vključen v politično dogajanje, član politične stranke ali kaj podobnega, bo posledično imel večje zaupanje v tovrstne politične skupine in institucije. Večja vpletenost v politiko in večje poznavanje političnega delovanja pa lahko pri nekaterih posameznikih tudi omaja njihovo zaupanje v politiko in njene institucije.

4. hipoteza: Državljanke vrednote, zaupanje v oblast in politična participacija so med seboj povezani.

3.5 Slovenija v mednarodni primerjavi

Na podlagi podatkov, ki sem jih zapisal v poglavju Umestitve Slovenije v kontekst mednarodne primerjave, lahko ugotovimo, da je Slovenija, kar se tiče obsega politične participacije, bolj na repu evropskih držav. Poleg tega so zelo uporabni podatki iz knjige *Measuring attitudes Cross-nationally: Lessons from the European social survey* (Jowell in drugi 2007, 205-237). Avtorji knjige so opisali in analizirali iste podatke, ki so uporabljeni tudi v mojem delu. V desetem poglavju Newton in Montero med drugim vseh dvaindvajset držav, ki so vključene v raziskavo, razdelita glede na obseg politične in družbene participacije. Med državami z največjo participacijo so Avstrija, Švica in skandinavske države, najnižja pa je participacija na Poljskem, v Grčiji, na Madžarskem, Portugalskem in v Italiji. Slovenija pa je tik pred naštetimi državami, torej še vedno zelo nizko na lestvici. Seveda je bila ta razvrstitev držav narejena tudi na podlagi družbene participacije, poleg tega pa je tudi politična participacija merjena drugače kot v mojem primeru.

5. hipoteza: Slovenija sodi v skupino mlajših demokracij, ki imajo v primerjavi z državami z daljšo demokratično tradicijo manjši obseg politične participacije, predvsem nekonvencionalne.

3.6 Dejavniki politične participacije v mednarodni primerjavi

Glede na opisano razdelitev držav glede na obseg participacije je vidno, da so na vrhu lestvice skandinavske države, ki so si med seboj podobne po kulturi, veri ter nekaterih drugih značilnostih, poleg tega pa so to tudi bogate države z dolgo demokratično tradicijo. Enako velja tudi za Avstrijo in Švico, ki sta prav tako v vrhu. V spodnjem delu pa so predvsem bivše socialistične države, npr.: Poljska, Slovenija in Češka ter sredozemske države, kot npr.: Grčija, Portugalska, Italija in Španija. Tem državam pa je skupna ne tako dolgo trajajoča demokratična ureditev in nižji življenjski standard državljanov (Newton in Montero 2007, 221-227). Po mojem mnenju kultura in demokratična tradicija vplivata na to, kateri so pomembni dejavniki politične

participacije. To predpostavko sem želel preveriti, zato bom zadnjo hipotezo skušal ovreči.

6. hipoteza: Vpliv dejavnikov politične participacije je enak v vseh evropskih državah.

4 Operacionalizacija

4.1 Opis podatkov

Podatke za analizo sem dobil iz raziskave European Social Survey³, in sicer iz prve verzije te raziskave, ki je bila izvedena leta 2002. Obstajajo sicer tudi novejšje verzije te raziskave, zadnja je bila opravljena leta 2008, vendar v nobeni izmed njih ni sklopa vprašanj o državljanstvu in državljanskih vrednotah, ki pa je ena mojih glavnih spremenljivk.

Raziskava je bila izvedena v 21 evropskih državah⁴ in v Izraelu, skupno število anketirancev pa je 42358 (Jowell 2003).

Splošna definicija populacije, iz katere so bili izbrani vzorci v posameznih državah, je bila: "Vse osebe stare 15 let in več s stalnim prebivališčem znotraj meja države, ne glede na nacionalnost, državljanstvo, jezik ali pravni status" (Häder in Lynn 2007, 33).

Izbira vzorca se je med državami razlikovala. Že vzorčni okviri so bili zelo različni in tudi zaradi tega je bilo izbiranje enot v vzorec različno. V nekaterih državah je bil vzorčni okvir telefonski imenik, ki seveda ne zajame dela populacije, ki nima stacionarnega telefona, oziroma tistih s skritimi številkami. V večini držav so bili za vzorčni okvir uporabljeni različni registri prebivalcev, pri tem pa velja poudariti, da je bil na Irskem in v Italiji uporabljen register volivcev, kar je problem, saj je v tej raziskavi najnižja starost anketiranca 15 let. V nekaterih državah pa sploh ni bilo nobenega vzorčnega okvira, zato je bilo uporabljeno prostorsko vzorčenje. Tudi izbira enot v vzorec je bila različna, medtem ko so v nekaterih državah uporabili enostavno slučajno vzorčenje (SRS), je bilo v drugih ta izbira večstopenjska in veliko bolj kompleksna (Häder in Lynn 2007).

³ Za podatke o ESS glej <http://www.europeansocialsurvey.org/> in Jowell (2003)

⁴ Vključene države so: Švedska, Norveška, Finska, Švica, Danska, Velika Britanija, Luksemburg, Nemčija, Francija, Belgija, Avstrija, Irska, Češka, Nizozemska, Španija, Italija, Slovenija, Poljska, Grčija, Madžarska in Portugalska.

4.2 Potek analize

Izbral sem sedem neodvisnih spremenljivk, ki merijo posameznikov družben položaj, vernost ter razumevanje politike. Poleg tega sem v analizo vključil tudi vprašanja o zaupanju v različne institucije, ki predstavljajo oblast, sklop vprašanj o državljskih vrednotah in politični participaciji ter vprašanje o udeležbi na volitvah.

Neodvisne spremenljivke sem po potrebi rekodiral, tako da so bolj uporabne za nadaljnje statistične analize. Spremenljivke, ki merijo zaupanje v institucije, sem seštel v indeks, ki predstavlja zaupanje v oblast. Na spremenljivkah, ki merijo državljske vrednote sem najprej izvedel faktorsko analizo. Na podlagi rezultatov te analize pa sem iz indikatorjev sestavil več spremenljivk, ki merijo različne dimenzije državljskih vrednot. Enako pa sem obravnaval tudi indikatorje politične participacije, s tem da sem najprej izračunal indeks iz vseh indikatorjev politične participacije, kasneje pa sem se lotil tudi faktorske analize in delitve tega pojma na več dimenzij.

V nadaljevanju sem med seboj primerjal evropske države glede na politično participacijo. Na podlagi tega sem, poleg Slovenije, iz preostalih 21 držav izbral nekaj držav, ki so najbolj primerne za nadaljnjo, bolj podrobno analizo. Izbral sem jih glede na intenzivnost politične participacije, tako da so vključene tako tiste z nizko politično participacijo kot tudi tiste z visoko.

Na podatkih za izbrane države sem analiziral vpliv izbranih dejavnikov na politično participacijo ter odnos med slednjo, zaupanjem v oblast in državljskimi vrednotami.

4.3 Opis spremenljivk

4.3.1 Neodvisne spremenljivke⁵

V analizo sem vključil šest neodvisnih spremenljivk. Tri od njih merijo posameznikov družben položaj, to so: spol, starost in izobrazba. Naslednja meri

⁵ Za bolj podroben opis spremenljivk glej prilogo A.

pogostost obiskovanja verskih obredov, zadnja pa meri subjektivno politično kompetentnost.

- **Spol** (0-moški, 1-ženske)

- **Starost**

- **Izobrazba** (predstavljena s številom let rednega izobraževanja)

- **Poleg posebnih priložnosti, kot so poroke in pogrebi, kako pogosto se udeležujete verskih obredov?**

Odgovori so podani na ordinalni lestvici od 1 do 7, kjer 1 pomeni nikoli, 7 pa vsak dan.

- **Kako pogosto se vam zdi politika tako zapletena, da res ne razumete, kaj se dogaja?**

Odgovori so podani na ordinalni lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni zelo pogosto, 5 pa nikoli.

Zadnji dve spremenljivki sta v originalu imeli obrnjeni lestvici z odgovori, vendar sem jih rekodiral tako, da sem ti dve lestvici obrnil, saj tako višje število pri odgovoru pomeni bolj pogosto obiskovanje verskih obredov in večjo subjektivno politično kompetentnost.

4.3.2 Odvisne spremenljivke

Poleg vpliva neodvisnih spremenljivk na politično participacijo sem želel ugotoviti, kakšna je povezanost slednje z nekaterimi lastnostmi državljanov, ki so povezane s politično participacijo. Izbral sem dva pojma, in sicer: zaupanje v oblast in državljanske vrednote. Ta dva pojma v raziskavi nista merjena neposredno, zato sem moral izbrati indikatorje in jih sestaviti v dve sestavljeni spremenljivki.

Zaupanje v oblast

Za merjenje zaupanja v oblast sem izbral vprašanje, pri katerem je bilo merjeno zaupanje v šest različnih institucij. V tej spremenljivki sem združil zaupanje v šest različnih institucij. To so politične institucije, na državni in naddržavni ravni ter pravni

sistem in policija. Kljub temu da gre za različne institucije, se mi zdi, da vse predstavljajo neke vrste oblast: politično, represivno ali pravno.

Vprašanje se je glasilo:

• Na lestvici od 0-10 povejte, koliko osebno zaupate v naslednje institucije, pri čemer 0 pomeni, da nimate zaupanja, 10 pa, da imate popolno zaupanje v posamezno institucijo.

- Parlament
- Pravni sistem
- Policijo
- Politike
- Evropski parlament
- Združene narode

Indeks zaupanja v oblast sem izračunal tako, da sem seštel vrednosti pri vsaki posamezni instituciji in rezultat delil s šest, s čimer sem dobil vrednosti od 0 do 10, pri čemer 0 pomeni, da ni zaupanja, 10 pa pomeni popolno zaupanje.

Državlanske vrednote

Vrednote glede vloge državljana so skupek pričakovanj glede vloge državljana v politiki. Ta definicija je izpeljana iz definicije, ki sicer govori o državljanskih normah, vendar je v njej definirano ravno to, kar sam imenujem državlanske vrednote:

"Ta študija definira državlanske norme kot nabor pričakovanj o vlogi državljana v politiki" (Dalton 2008b, 78).

V raziskavi ESS je bil anketirancem zastavljen naslednji sklop vprašanj, kjer so odgovarjali na lestvici od 0 do 10, kjer 0 pomeni, da je posamezna aktivnost zelo nepomembna, 10 pa da je zelo pomembna.

Da bi bil dober državljan, kako pomembno je...

- Pomagati revnim
- Voliti na volitvah
- Vedno ravnati v skladu z zakoni in pravili
- Oblikovati lastno mnenje, neodvisno od drugih
- Biti aktiven v prostovoljnih organizacijah
- Biti aktiven v politiki

Politična participacija

V svojo analizo sem vključil deset indikatorjev, ki merijo različne oblike politične dejavnosti. Najprej sem izračunal indeks oziroma sestavil spremenljivko politična participacija iz vseh desetih indikatorjev, v nadaljevanju pa sem poskusil, s pomočjo faktorске analize, iz teh indikatorjev sestaviti več sestavljenih spremenljivk, ki bi merile različne vrste ali dimenzije politične participacije.

Spodnje spremenljivke sem rekodiral tako, da sta možna odgovora 0 in 1, kjer 0 pomeni ne, 1 pa da.

Obstajajo različni načini, kako izboljšati stanje v državi ali preprečiti slabe stvari. Ali ste v zadnjih 12 mesecih naredili katero od naslednjih stvari:

- Kontaktirali politika, vladnega ali lokalnega uradnika
- Delali v politični stranki ali akcijski skupini
- Delali v kaki drugi organizaciji ali skupini
- Nosili značko, nalepko ali kako drugače izkazovali podporo določeni politični stranki
- Podpisali peticijo
- Sodelovali v legalnih javnih demonstracijah
- Bojkotirali določen izdelek
- Namerno kupili določen izdelek iz političnih, etičnih ali okoljevarstvenih razlogov
- Prispevali denar politični organizaciji ali skupini
- Sodelovali na nelegalnem protestu

Indeks sem izračunal tako, da sem seštel vse indikatorje in tako dobil število, katerega vrednost je med 0 in 10, pri čemer večja vrednost pomeni aktivnost pri več različnih oblikah politične participacije.

Udeleževanje volitev

Za analizo udeleževanja volitev sem uporabil naslednje vprašanje, kjer sta možna odgovora 0 in 1, kjer 0 pomeni ne, 1 pa da.

Dandanes nekateri ljudje iz različnih razlogov ne volijo. Ali ste vi volili na zadnjih nacionalnih volitvah?

V raziskavi ESS so sodelujoči stari od 15 let naprej. Pri vprašanju o udeležbi volitev je bil tudi odgovor, da posameznik še ne sme voliti, ki pa sem ga zaradi enostavnejše analize obravnaval kot manjkajoč podatek, tako da sem dobil spremenljivko z odgovoroma 0 in 1.

Zaradi primerljivosti rezultatov sem v analizo vključil le anketirance, ki so bili stari vsaj 18 let.

5 Rezultati analize

5.1 Razsežnosti politične participacije

Politična participacija je pojem, ki zajema veliko različnih oblik sodelovanja pri politiki. Definicije avtorjev se med seboj razlikujejo predvsem v tem, katere dejavnosti posameznikov razumejo kot politično participacijo. Nekateri avtorji pod politično participacijo štejejo vse dejavnosti posameznika, ki so povezane s politiko, med katere spada tudi spremljanje političnega dogajanja v medijih, pogovori o politiki in podobne dejavnosti. Tovrstne dejavnosti bi sam opisal kot bolj pasivne oziroma kot dejavnosti, ki nimajo neposrednega vpliva na politične institucije, temveč imajo bolj vpliv na javno mnenje o politiki, ki pa je zelo pomembno za politike in politične institucije. Med drugim ima prav javno mnenje velik vpliv na teme, ki se jih vlada in parlament lotevata. Pomemben je tudi način, na katerega se te teme obravnavajo oziroma celo stališča, ki jih posamezni politiki zavzemajo v odnosu do določenih tem. Seveda posameznikovo zanimanje za politiko močno vpliva na njegove bolj aktivne oblike političnega delovanja. Ta vpliv je obojestranski, saj se posamezniki, ki so člani strank, prav zaradi njihove neposredne vključenosti, še bolj zanimajo za politiko.

Kljub temu da se zavedam pomena posameznikovega zanimanja za politiko, njegovega spremljanja v medijih itd., sem te oblike politične participacije izpustil iz svoje analize, ker sem se osredotočil na aktivne oblike politične participacije, ki imajo bolj neposreden vpliv na delovanje demokratičnega sistema.

Udeleževanje volitev je po mojem mnenju posebna oblika politične participacije, saj je najbolj pogosta izmed vseh dejavnosti, hkrati pa zahteva najmanj politične kompetence. Veliko državljanov voli zato, ker menijo, da je to nujno potrebno, poleg tega pa ne sodelujejo v politiki na noben drug način, niti tako, da bi bolj spremljali politično dogajanje. Fink Hafner in Kropivnik (2006, 66) sta v svojem članku z naslovom Politična udeležba v posocializmu posameznike razdelila v več skupin glede na njihovo politično participacijo. Eno izmed skupin, ki je obsegala 13 % anketirancev, sta poimenovala izpolnjevalci dolžnosti. Zanje je značilno, da jih politika ne zanima, niso člani političnih strank ali drugih organizacij povezanih s politiko, poleg tega pa ne

izvajajo nobenih političnih dejavnosti, razen udeleževanja volitev, pri čemer pa so najbolj zvesti izmed vseh. Obstaja torej znaten delež ljudi, ki poleg udeleževanja volitev niso aktivni v politiki na noben drug način niti ne spremljajo dogajanja. Poleg tega pa je udeležba na volitvah v nekaterih državah tudi obvezna. To sta poglobljena razloga, da sem se odločil, da udeleževanje volitev merim ločeno od ostalih oblik politične participacije.

Politično participacijo sem poskušal razdeliti na več dimenzij, na primer na institucionalno in individualno. Želel sem najti način, kako bi razvrstil zgoraj naštetih indikatorje v več smiselnih skupin, pri čemer sem si pomagal s faktorsko analizo⁶.

V analizo nisem vključil udeleževanja nelegalnih protestov, saj je odstotek tistih, ki se jih udeležujejo, zelo majhen (manj kot 1 %). Po drugi strani tudi ne spada v isto skupino kot ostale oblike politične participacije, saj so ostale legalne. Prav tako pa so lahko nekateri anketiranci na to vprašanje odgovorili z ne zato, ker niso hoteli priznati ravnanja v nasprotju z zakoni.

Preglednica 5.1: Dimenziji politične participacije

Indikator	Faktor	
	1	2
Delo v politični stranki	0,672	
Nošenje značke ali nalepke	0,479	
Delo v drugih organizacijah in skupinah	0,465	
Kontaktiranje politika	0,447	
Donacije politični organizaciji	0,403	
Udeležba legalnih demonstracij	0,351	
Kupovanje izdelkov zaradi političnih/etičnih/okoljevarstvenih razlogov		-0,701
Bojkotiranje izdelka zaradi političnih/etičnih/okoljevarstvenih razlogov		-0,674
Podpisovanje peticije		-0,367
Odstotek pojasnjene variance (skupaj 29,3 %)	22,5 %	7,1 %

Prikazuje faktorske uteži dobljene pri faktorski analizi z metodo glavnih osi, s poševnokotno rotacijo (oblimin). Zaradi večje preglednosti uteži, ki so manjše od 0,3, niso izpisane.

Analiza je bila narejena na podatkih za vse države.

Korelacija med faktorjema je -0,460.

Rezultati analize (glej preglednico 5.1) kažejo dve dimenziji politične participacije, saj ima prvih šest indikatorjev visoke uteži pri prvem faktorju, zadnji trije

⁶ Uporabil sem metodo glavnih osi, s poševnokotno rotacijo (oblimin). Celoten izpis rezultatov te analize je v prilogi. Faktorska analiza je bila opravljena na vseh anketirancih iz 22 držav.

pa pri drugem faktorju. Visoka utež pri posameznem indikatorju pomeni, da ta indikator v največji meri določa ta faktor. Pri branju rezultatov analize se je potrebno zavedati, da je bila ta narejena na podatkih za vse države. Med posameznimi državami verjetno obstajajo kakšne razlike. Največjo utež pri prvem faktorju ima delo v politični stranki (0,672), najmanjšo pa udeležba legalnih demonstracij. Uteži ostalih štirih indikatorjev so si med seboj podobne, vendar so dosti nižje kot pri indikatorju, ki predstavlja delo v politični stranki. Indikatorji, ki imajo visoke uteži pri prvem faktorju, predstavljajo eno dimenzijo politične participacije. Po mojem mnenju vsi predstavljajo politično delovanje posameznikov, ki je močno povezano z neko organizacijo oziroma institucijo. S temi dejanji posamezniki izkazujejo podporo neki politični stranki ali drugi organizaciji oziroma jih le-ta spodbuja pri tovrstnih političnih aktivnostih. Delo v politični stranki in donacije sta dejavnosti neposredno vezani na politične stranke in sta hkrati odraz strankarskega aktivizma. Ko kontaktiramo posameznega politika, želimo s tem vplivati na njegovo delo oziroma na delovanje institucije, ki jo posamezni politik predstavlja. Delo v vsaki organizaciji je podrejeno skupinskim ciljem posamezne organizacije. Udeleževanje demonstracij in nošenje značke, nalepke ali kakega drugega znaka s politično vsebino bi vsebinsko lahko umestili tudi med protestne politične dejavnosti. Predvsem udeleževanje demonstracij veliko avtorjev uvršča v dimenzijo protestne politične participacije, torej ne skupaj z delom v politični stranki, prispevanju denarja le tem in podobnim strankarskim aktivnostim. Na podlagi faktorjske analize pa spada ravno v to skupino, kar pa lahko pojasnimo. Demonstracije so večinoma organizirane s strani političnih strank, sindikatov oziroma kake druge organizacije, kar pomeni, da je tovrstno delovanje skupinsko. Posamezniki na demonstracijah pogosto niti ne vedo točno, kaj je pravi namen protesta, saj so pogosto v ozadju kaki skriti strankarski cilji. Znaki in simboli s politično vsebino lahko predstavljajo protest proti kaki vladni odločitvi oziroma določenemu delovanju države. Dokaj aktualen primer bi lahko bile majice z napisom "Ukinimo vojsko", ki predstavljajo podporo peticiji, ki se zavzema za reorganizacijo slovenske vojske ter njenih ciljev in nalog. Tovrstni znaki s politično vsebino so seveda bolj individualni in protestni. Vendar pa po mojem mnenju večina tovrstnih znakov predstavlja podporo kaki politični stranki (kape, majice z napisom strank...), kar pa pomeni, da je tovrstna politična dejavnost v večini primerov odraz pripadnosti oziroma podpore posamezni politični stranki, torej je pravilno umeščena v dimenzijo skupaj z ostalimi institucionalnimi načini politične participacije. Pri tem pa velja opozoriti, da je utež pri demonstracijah nizka, nižja od 0,4 (glej preglednico 5.1).

Uteži pri drugem faktorju so negativne zaradi rotacije, ki je bila opravljena kot del faktorjske analize. Indikatorja, ki se nanašata na politično potrošništvo, imata po pričakovanju podobno visoke uteži, saj merita ravnanje ljudi, ki je med seboj močno povezano oziroma gre za podoben koncept, torej kupovanje oziroma bojkotiranje določenih izdelkov iz političnih, etičnih ali okoljevarstvenih razlogov. Podpisovanje peticij ima veliko nižjo utež, hkrati pa ima isti indikator tudi pri prvem faktorju utež 0,264, kar pomeni, da bi ga lahko uvrstil tudi v prvo dimenzijo institucionalne politične participacije, vendar je ta utež manjša (ker je manjša od 0,3, je nisem izpisal v preglednici).

Nekatere peticije so spodbujene oziroma organizirane s strani političnih strank in tako včasih predstavljajo samo način, kako posamezna politična stranka skuša vplivati na javno mnenje o nekem problemu oziroma skuša aktivirati svoje podpornike. Po drugi strani pa so peticije lahko bolj stvar protesta oziroma podpore dela civilne družbe pri nekam aktualnem vprašanju ali problemu. Lahko predstavljajo protest proti določenim praksam, kot na primer peticija proti prevozu živih živali več kot osem ur. To je samo eden izmed primerov, ko določena skupina civilne družbe, ki nima kakega večjega političnega vpliva, poskuša na ta način vplivati na ravnanje vlade oziroma podjetij. Zelo podobno lahko rečemo tudi za politično potrošništvo, saj je tudi to način protesta proti določenim praksam proizvajalcev ali državam in poskus vplivanja predvsem na proizvodnjo dobrin.

Na podlagi rezultatov faktorjske analize sem sestavil dve dimenziji politične participacije.

Prvo dimenzijo bi lahko poimenoval **institucionalna politična participacija**, sestavljena pa je iz naslednjih indikatorjev:

- Delo v politični stranki
- Nošenje značke ali nalepke
- Delo v drugih organizacijah in skupinah
- Kontaktiranje politika
- Donacije politični organizaciji
- Udeležba legalnih demonstracij

Drugo dimenzijo pa sem poimenoval **individualna politična participacija**, sestavljajo pa jo naslednji indikatorji:

- Kupovanje izdelkov zaradi političnih/etičnih/okoljevarstvenih razlogov
- Bojkotiranje izdelka zaradi političnih/etičnih/okoljevarstvenih razlogov
- Podpisovanje peticije

5.2 Primerjava držav

Evropske države se zelo razlikujejo glede njihove demokratične tradicije. Na eni strani imamo države z dolgo in stabilno demokratično tradicijo, kot so na primer: skandinavske države in države Zahodne Evrope. Na drugi strani pa so države, ki so v nedavni zgodovini imele drugačne sisteme oblasti, predvsem socializem v Vzhodni Evropi in na Balkanu. Nekatero državo pa so imele celo nedavno izkušnjo z vojaško diktaturo (Španija, Grčija in Portugalska).

5.2.1 Obseg politične participacije

Vse te razlike, predvsem razlika pri demokratični tradiciji, pa seveda vplivajo tudi na politično dogajanje v sedanosti. Med seboj sem primerjal obseg politične participacije v 22 državah, med katerimi so države iz celotne Evrope in Izrael (glej preglednico 5.2). Razvrščene so po seštevku deležev, kar pomeni, da so razvrščene po obsegu celotne politične participacije in tako razvrstitev ne odraža deleža ljudi, ki so politično aktivni. Vključenih je devet oblik politične participacije, pri čemer prvih šest aktivnosti skupaj tvori sestavljeno spremenljivko institucionalne politične participacije. Te aktivnosti so: kontaktiranje politika ali vladnega uslužbenca, aktivnost v politični stranki, aktivnost v drugi prostovoljni organizaciji, donacije političnim strankam, nošenje značke ali simbola s politično vsebino ter udeležba demonstracij. Ostale tri aktivnosti pa spadajo v dimenzijo individualne politične participacije. To pa so: podpisovanje peticije, bojkotiranje izdelkov iz političnih, etičnih ali okoljevarstvenih razlogov ter kupovanje določenih izdelkov iz teh istih razlogov. Poleg tega pa je v

preglednico vključen tudi delež ljudi, ki so se udeležili nelegalnega protesta, ter seštevek deležev pri vseh oblikah politične participacije.

Države, ki imajo velik skupni obseg politične participacije, imajo po pravilu predvsem velik delež državljanov, ki so aktivni pri individualnih političnih dejavnostih.

Največje število ljudi vzpostavi kontakt s politiki na Norveškem, Finskem, Irskem in Češkem. V teh državah na ta način poskuša vplivati na politiko več kot 20 % državljanov, na Finskem, kjer je delež največji, se takih načinov vplivanja na politiko poslužuje 25 % ljudi (glej preglednico 5.2).

Članov strank je največ v Avstriji, kjer jih je več kot 10 %, sledita pa ji Norveška in Švica, kjer je takih državljanov 9 % oziroma 8 %. Avstrija ima na splošno visok delež posameznikov, ki sodelujejo pri institucionalnih političnih aktivnostih, po drugi strani pa ne tako visok pri individualnih, kar jo v seštevku uvršča nekje blizu povprečja (glej sliki 5.1 in 5.2).

Članov prostovoljnih organizacij je največ v skandinavskih državah ter v Belgiji in na Nizozemskem, največji delež članstva ima Finska s skoraj 32 %. Najmanjši delež tovrstnega članstva pa imajo države na dnu preglednice 5.2, in sicer: Slovenija, Grčija, Poljska, Portugalska in Madžarska. Pri tem velja omeniti, da je v Sloveniji najmanj članov prostovoljnih organizacij med vsemi opazovanimi državami, in sicer le 2 %.

Glede nošenja značke, nalepke ali kakega drugega znaka s politično vsebino najbolj izstopa Norveška, kjer na ta način izraža svoje politične poglede kar 22 % ljudi. Velik delež ima tudi Finska (15 %), najmanj ljudi pa nosi politično motivirane znake v Sloveniji, Grčiji, na Portugalskem, Madžarskem in Poljskem.

Največ ljudi finančno podpira politične stranke v Švici in Luksemburgu. Zanimivo pa je, da sta v tem pogledu Švedska in Finska, ki sta pri večini ostalih političnih dejavnostih povsem pri vrhu, podpovprečni.

Demonstracij se najbolj množično udeležujejo v Franciji, Španiji in Luksemburgu, kjer je bil delež ljudi, ki so se udeležili demonstracij v zadnjem letu, nad 16 %. Pri tem pa velja omeniti, da so bile morda v teh treh državah, ki izstopajo v tem pogledu, v zadnjem letu pred opravljeno raziskavo kakšne večje oziroma bolj množične demonstracije.

Države južne in vzhodne Evrope, ki so se demokratizirale šele v zadnjih desetletjih in kjer je tudi skupni obseg politične participacije nizek, imajo predvsem nizko udeležbo pri individualnih političnih dejavnostih. V nekaterih primerih je v državah z najvišjim deležem individualne politične participacije ta celo trikrat do štirikrat višji od deleža v politično najmanj aktivnih državah.

Največ ljudi podpisuje peticije v Veliki Britaniji, kjer so zelo razširjene tudi druge oblike individualne participacije.

Političnega potrošništva je največ na Švedskem, pa tudi na Danskem, Finskem, v Švici in Nemčiji. Na splošno je torej najvišji v državah, kjer je na splošno veliko državljanov politično aktivnih. Na Švedskem je v zadnjih 12 mesecih kar 56 % posameznikov kupilo izdelek iz političnega, okoljevarstvenega ali etičnega razloga. V Sloveniji je to storilo le 9,4 % ljudi, v Grčiji pa samo 6,7 %.

Iz tega zadnjega primera je razvidno, kako velike razlike so med evropskimi državami pri individualnih oblikah politične participacije. Pri institucionalni politični participacije ni takšnih razlik.

Lahko torej zaključimo, da so individualne politične dejavnosti najbolj razširjene oblike politične participacije v najbolj razvitih evropskih državah z največjim obsegom politične participacije. V državah z najmanj politično aktivnimi državljani pa individualne politične aktivnosti (še) niso tako razširjene (glej preglednico 5.2 in sliko 5.3).

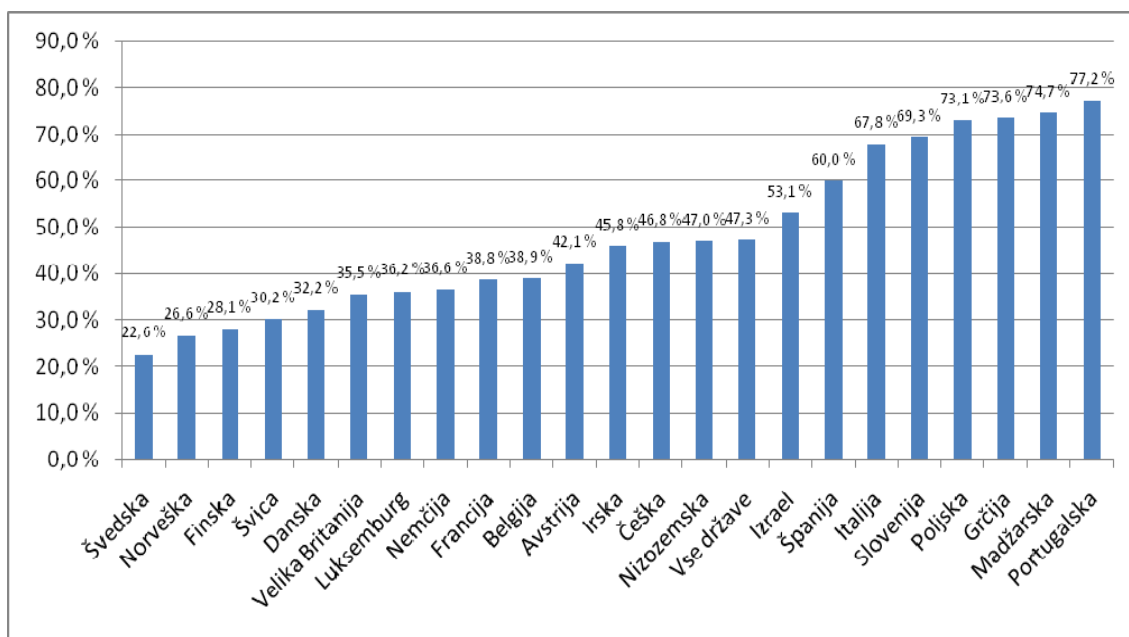
Preglednica 5.2: Politična participacija

Država	kontaktiranje politikov	člani strank	člani prostovoljnih organizacij	nošenje značke	prispevki strankam	udeležba na demonstracijah	podpisovanje peticij	bojkotiranje izdelkov	kupovanje izdelkov	udeležba na nelegalnih protestih	Seštevek deležev
Švedska	16,6 %	4,9 %	25,0 %	10,1 %	6,6 %	6,0 %	40,7 %	33,2 %	55,9 %	0,7 %	200,2 %
Švica	18,3 %	8,2 %	17,5 %	8,8 %	18,8 %	7,9 %	40,9 %	32,3 %	46,2 %	1,7 %	199,8 %
Norveška	24,0 %	9,3 %	28,1 %	22,5 %	11,5 %	8,8 %	37,0 %	20,4 %	36,9 %	0,8 %	199,3 %
Finska	25,6 %	3,6 %	31,7 %	15,6 %	7,0 %	1,7 %	24,2 %	26,8 %	42,4 %	0,3 %	179,3 %
Nemčija	13,3 %	4,0 %	18,2 %	5,7 %	9,5 %	10,3 %	31,0 %	26,6 %	40,1 %	1,0 %	159,7 %
Francija	17,0 %	4,5 %	17,2 %	11,0 %	3,2 %	16,6 %	34,0 %	26,1 %	28,0 %	2,3 %	159,0 %
Danska	18,1 %	4,1 %	17,7 %	5,1 %	9,2 %	7,8 %	28,0 %	23,4 %	44,1 %	1,0 %	157,7 %
Velika Britanija	18,9 %	3,5 %	9,5 %	9,8 %	7,7 %	4,6 %	41,0 %	27,2 %	33,5 %	0,8 %	156,8 %
Avstrija	19,1 %	10,6 %	19,2 %	8,0 %	11,7 %	9,5 %	27,6 %	21,7 %	30,2 %	1,2 %	155,3 %
Luksemburg	19,2 %	3,7 %	16,8 %	4,8 %	15,7 %	16,1 %	29,7 %	16,5 %	32,1 %	3,0 %	153,4 %
Belgija	18,3 %	5,7 %	24,1 %	7,2 %	9,6 %	8,5 %	34,0 %	12,5 %	27,6 %	2,4 %	148,1 %
Irska	22,8 %	4,8 %	13,7 %	8,6 %	10,4 %	6,8 %	27,3 %	13,8 %	24,9 %	0,9 %	131,4 %
<i>Povprečje vseh držav</i>	<i>16,9 %</i>	<i>4,9 %</i>	<i>15,0 %</i>	<i>7,8 %</i>	<i>8,4 %</i>	<i>7,5 %</i>	<i>24,1 %</i>	<i>16,3 %</i>	<i>25,9 %</i>	<i>1,2 %</i>	<i>128,9 %</i>
Nizozemska	14,9 %	3,3 %	23,7 %	3,8 %	8,1 %	2,9 %	23,0 %	10,5 %	26,2 %	0,4 %	116,3 %
Češka	22,9 %	4,7 %	15,0 %	4,4 %	11,5 %	4,2 %	16,0 %	10,8 %	22,3 %	1,3 %	110,3 %
Izrael	12,8 %	5,8 %	7,3 %	11,5 %	12,5 %	9,8 %	18,5 %	14,9 %	18,3 %	1,3 %	110,1 %
Španija	12,3 %	6,2 %	16,5 %	9,5 %	5,5 %	16,9 %	23,7 %	7,6 %	11,7 %	1,7 %	104,3 %
Italija	12,6 %	3,0 %	7,6 %	7,0 %	3,1 %	9,9 %	17,8 %	7,9 %	6,8 %	1,5 %	75,6 %
Slovenija	12,6 %	3,6 %	2,2 %	2,0 %	6,4 %	2,7 %	12,1 %	5,2 %	9,4 %	0,7 %	55,9 %
Grčija	14,7 %	4,8 %	5,5 %	2,7 %	2,3 %	4,6 %	4,9 %	8,7 %	6,7 %	1,5 %	55,9 %
Portugalska	12,8 %	4,4 %	4,3 %	6,7 %	4,0 %	4,3 %	7,6 %	3,4 %	6,9 %	0,3 %	53,9 %
Poljska	10,1 %	3,1 %	6,1 %	3,0 %	9,3 %	1,4 %	7,2 %	3,8 %	10,2 %	0,2 %	52,9 %
Madžarska	15,3 %	3,0 %	2,9 %	3,3 %	1,7 %	3,8 %	4,2 %	5,0 %	10,4 %	0,8 %	49,9 %

Preglednica prikazuje delež ljudi v različnih državah, ki so bili v zadnjih 12 mesecih aktivni pri posameznih oblikah politične participacije.

Države so razvrščene po seštevku deležev, torej so razvrščene po skupnem obsegu politične participacije in ne po deležu ljudi, ki so politično aktivni.

Slika 5.1: Ne-participacija

Graf prikazuje odstotek ljudi, ki v zadnjih 12 mesecih niso bili aktivni pri nobeni obliki politične participacije (volilna udeležba ni vključena).

Med vsemi državami je največ ljudi politično aktivnih na Švedskem (77,4 %), najmanj pa na Portugalskem, kjer jih je bilo politično aktivnih le 22,8 % (glej sliko 5.1). Odstotek politično aktivnih na Švedskem je torej skoraj enak odstotku neaktivnih na Portugalskem, kar pomeni, da obstajajo znotraj Evropske unije zelo velike razlike med državami glede politične participacije njihovih državljanov.

Največji delež ljudi je politično aktivnih v skandinavskih državah in Švici. Na Švedskem, Norveškem in Finskem je aktivnih več kot 70 % posameznikov, v Švici in na Danskem pa le malo manj. Sledijo jim Velika Britanija, Luksemburg, Nemčija, Francija in Belgija, kjer pri političnih aktivnostih sodeluje od 60 % do 65 %.

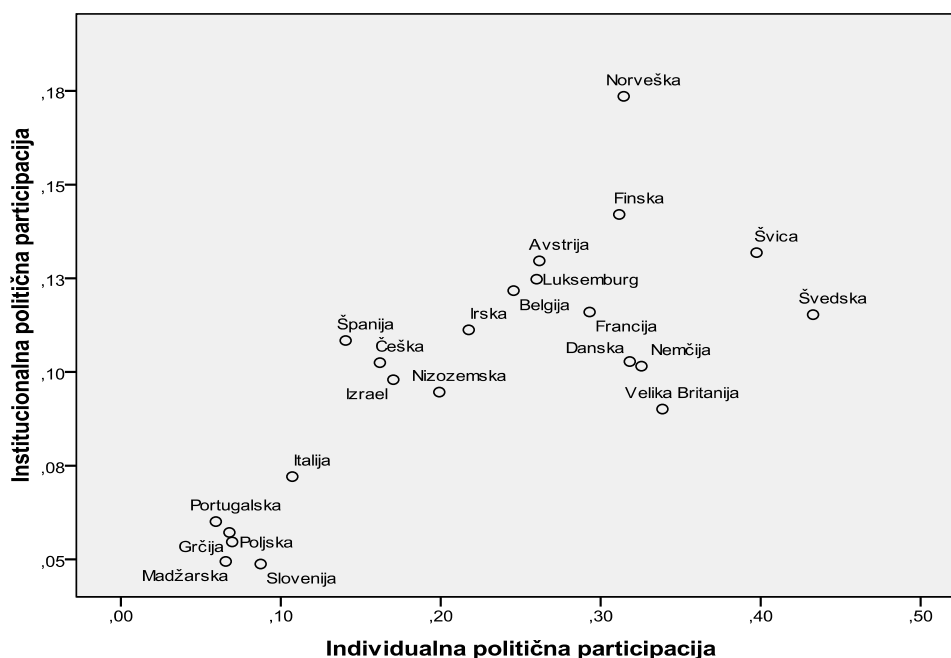
V Avstriji, na Irskem, Češkem in Nizozemskem je politično aktivnih od 50 % do 60 % posameznikov, vse te države pa so nad povprečjem vseh 22 držav, ki je 52,7 %. Dokaj aktivni so državljani Češke, saj je edina posocialistična država z nadpovprečno politično aktivnimi državljani.

V Izraelu, ki je edina neevropska država, je politično aktivnih 47 % ljudi, tik za njim pa je Španija s točno 40 % politično aktivnih državljanov. V Italiji in v Sloveniji je politično aktivnih malo več kot 30 %, na Poljskem, v Grčiji, na Madžarskem in Portugalskem pa je takih le od 22 % do 26 %.

Po pričakovanju so torej najbolj politično aktivni Skandinavci, najmanj pa državljani posocialističnih držav vzhodne Evrope in državljani južnoevropskih držav. Vse slednje države, razen Češke, so pod povprečjem glede deleža politično aktivnih posameznikov.

V primeru, da ima država velik obseg ene oblike politične participacije, je zelo verjetno, da bodo tudi vse ostale oblike politične participacije imele večji obseg, kar pa pomeni, da je politična participacije kumulativen pojav (glej preglednico 5.2). To lahko vidimo tudi na sliki 5.2, saj večina držav leži blizu namišljene diagonale. Vidne pa so tudi izjeme oziroma države, ki najbolj odstopajo od te namišljene diagonale. Norveška ima daleč najvišjo institucionalno politično participacijo, obseg individualne pa je bolj povprečen. Švedska pa ima položaj ravno obraten, saj ima največji obseg individualne politične participacije, obseg institucionalne pa je dosti nižji. Poleg teh dveh držav, ki imata med vsemi največji obseg skupne politične participacije, pa izstopa še Velika Britanija, ki ima velik obseg individualne politične participacije (med vsemi državami je na tretjem mestu), obseg institucionalne politične participacije pa je celo podpovprečen.

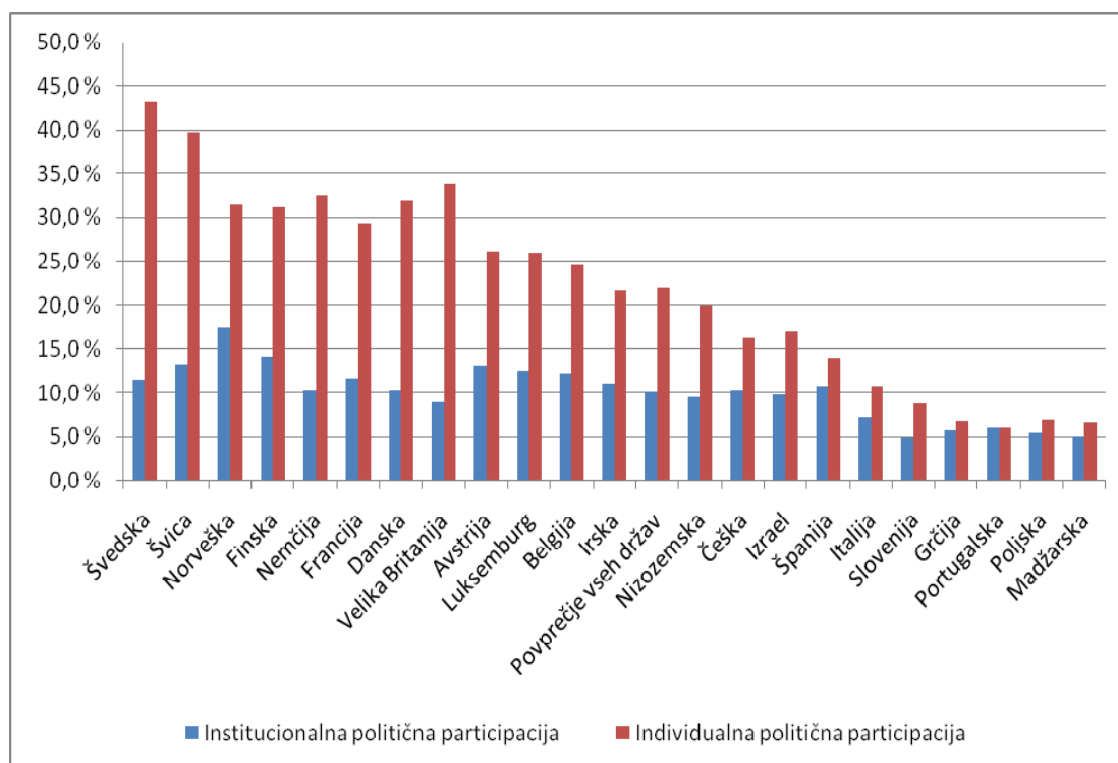
Slika 5.2: Individualna in institucionalna politična participacija

Prikazuje položaj držav v dvodimenzionalnem prostoru, kjer vodoravna os prikazuje povprečni delež posameznikov, ki so aktivni pri individualnih, navpična pa institucionalnih političnih dejavnostih.

Bolj razvite države, z večjim obsegom celotne politične participacije, imajo predvsem velik delež individualne (glej sliko 5.3), kar je najbolj vidno pri Švedski, prav tako pa tudi pri ostalih bolj razvitih državah. Izjema je le Norveška, kjer je pri institucionalnih političnih dejavnostih aktivnih največ ljudi, pri individualni politični participaciji pa je bolj povprečna. Pri državah z najnižjim skupnim obsegom politične participacije prav tako vidimo potrditev tega trenda, saj imajo predvsem vse nizek delež institucionalne politične participacije v primerjavi z bolj razvitimi državami. Pri deležih ljudi, ki so aktivni pri institucionalnih političnih dejavnostih, ni tako velikih razlik med državami. Seveda se je pri tovrstnih primerjavah potrebno zavedati, da dimenzijo institucionalne politične participacije predstavlja šest različnih dejavnosti, individualno pa le tri. Iz teh podatkov ne moremo primerjati obsega teh dveh dimenzij politične participacije v posameznih državah, lahko pa primerjamo obseg oziroma delež dimenzij pri obsegu celotne politične participacije med državami.

Slika 5.3: Institucionalna in individualna politična participacija

Graf prikazuje delež ljudi, ki so v zadnjih dvanajstih mesecih prakticirali vsaj eno izmed institucionalnih ali individualnih oblik politične participacije. Zajete so tri individualne in šest institucionalnih oblik. Države so razvrščene po skupni politični participaciji.

5.2.2 Razvrstitev držav v skupine na podlagi politične participacije in izbira držav

Največ posameznikov je politično aktivnih na Švedskem, tik za njimi so Norvežani, sledijo pa jima Finci in Švicarji, torej lahko rečemo, da so v prvi skupini tri skandinavske države ter Švica (glej sliko 5.1). Za vse te države lahko rečemo, da imajo dolgo demokratično tradicijo, vse pa so tudi bogate in zelo razvite države. Na sliki 5.2 prav tako lahko vidimo skupino teh štirih držav, ki ležijo v desnem zgornjem kotu. Vendar se na tem grafu vidi, da je ta skupina držav zelo nehomogena glede na obseg individualne in institucionalne politične participacije.

Sledijo jim države Zahodne in Srednje Evrope ter Danska, ki imajo zelo podoben obseg politične participacije, sicer nižji od tiste prve skupine, vendar višji od povprečja vseh držav. To so: Francija, Danska, Nemčija, Avstrija, Luksemburg, Belgija in Irska, ki pa ima že opazno nižji obseg politične participacije kot druge v tej skupini, vendar vseeno višji od povprečja, zato bi lahko rekli, da tudi spada v to drugo skupino evropskih držav (glej sliko 5.2). Tem državam je skupna dolga demokratična tradicija, vse pa so tudi dokaj premožne in razvite v ekonomskem smislu, poleg tega pa vse spadajo v Srednjo in Zahodno Evropo, z izjemo Danske, ki je bolj na severu. Tudi ta skupina je dokaj nehomogena (glej sliko 5.2). Izstopajo Nemčija, Danska in predvsem Velika Britanija, ki imajo v primerjavi z ostalimi državami iz te skupine dosti manjši obseg institucionalne politične participacije, hkrati pa večji obseg individualne.

Za tem sledijo štiri države, ki so si med seboj zelo različne, vendar imajo podoben obseg politične participacije. To so Nizozemska, Češka, Španija ter Izrael. Za to skupino držav bi zelo težko našli kakšno podobnost, razen te, da imajo podoben obseg politične participacije. Nizozemska je razvita država z daljšo demokratično tradicijo. Češka in Španija sta demokracijo dobili šele pred kratkim, Španija v sedemdesetih letih, Češka pa v začetku devetdesetih let. Obe imata torej kratko demokratično zgodovino, prav tako pa nista tako razviti državi kot npr. Nizozemska. Razlika med njima je, da je Španija že od leta 1986 članica Evropske skupnosti, predhodnice EU, Češka pa je to postala šele leta 2004. Poleg teh treh evropskih držav je v tej skupini tudi Izrael, ki bi ga zelo težko primerjali s katerokoli evropsko državo, saj je po eni strani zelo razvita in tudi bogata država, hkrati pa je v nenehnih vojaških spopadih s Palestinci, občasno pa

tudi s kako sosednjo državo. Zaradi tega so razmere tam težko primerljive s katerokoli evropsko državo.

Nekje vmes je Italija, ki na podlagi obsega politične participacije ne spada v nobeno skupino, je pa nizko na lestvici.

Takoj za njo je zadnja skupina držav, med katerimi je tudi Slovenija, poleg nje pa sta tu še vzhodnoevropski državi Poljska in Madžarska ter južnoevropski Portugalska in Grčija. Vseh pet držav ima zelo nizek obseg politične participacije, prav tako pa gre za države, ki so izmed naštetih najmanj razvite, hkrati pa tudi nimajo dolge demokratične tradicije. Vse tri bivše socialistične republike so postale demokratične države šele v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja. Portugalska je postala demokratična država leta 1976, Grčija pa leto prej.

Na sliki 5.2 lahko vidimo, da je ta skupina dokaj homogena, saj vse države ležijo v levem spodnjem kotu, med njihovim položajem na grafu pa ni velikih razdalj. To pomeni, da je v vseh teh državah nizek obseg tako individualne kot institucionalne politične participacije.

V podpoglavjih 5.1 in 5.2 je bila zelo na splošno predstavljena politična participacije v posameznih državah, v ospredju pa je bila predvsem primerjava držav. Na podlagi razvrstitve držav glede politične participacije sem izbral nekaj držav v katerih sem nato naredil analize na ravni posameznikov, pri katerih sem se posvetil predvsem dejavnikom politične participacije. Na podlagi rezultatov bom države med seboj primerjal Najbolj podrobno bom opisal politično participacijo in njene dejavnike v Sloveniji, te podatke pa bom primerjal z drugimi državami. Poleg tega bom skušal ugotoviti tudi stanje na področju državljanskih vrednot in zaupanja v oblast ter njuno povezanost s politično participacijo v izbranih državah.

Slovenijo sem v prvi vrsti želel bolj podrobno primerjati z državo, ki ji je glede obsega politične participacije podobna, hkrati pa sta podobni glede demokratične tradicije. Torej je logična izbira ena izmed bivših socialističnih držav z nizkim obsegom politične participacije. Izbral sem Poljsko, ki ima še nižji obseg politične participacije kot Slovenija.

Poleg tega sem izbral še dve državi, ki imata daljšo demokratično tradicijo in sta ekonomsko bolj razviti od Slovenije, hkrati pa imata večji obseg politične participacije, vendar še vedno blizu povprečja vseh držav. Izbral sem Nemčijo in Francijo.

Nazadnje pa sem izbral še dve državi iz skupine držav z največjim obsegom politične participacije. Najbolj zanimivi med njimi sta Norveška in Švedska, ki imata med vsemi največji obseg celotne politične participacije, hkrati pa ima Norveška dokaj nizek obseg individualne, Švedska pa nizek obseg institucionalne dimenzije. Morda bo prav primerjava med njima nakazala kakšen razlog za neenakomerno porazdelitev teh dveh dimenzij politične participacije.

5.3 Struktura državljskih vrednot

Na podlagi faktorjske analize⁷ sem državljske vrednote razvrstil v dve dimenziji.

Državljske vrednote so posameznikovo mnenje o tem katere dejavnosti so tiste, ki jih posameznik opravlja, da bi bil dober državljan. Obe dimenziji predstavljata dolžnosti državljanov.

Opravil sem faktorjsko analizo z vsemi šestimi indikatorji na podatkih za šest držav, ki sem jih izbral. Pri prvem faktorju sem sicer dobil štiri indikatorje z utežmi višjimi kot 0,3, vendar sta le aktivnost v politiki in v prostovoljnih organizacijah imela uteži nad 0,5 (glej prilogo B). Tudi vsebinsko sta ti dve spremenljivki med seboj povezani, saj gre pri obeh za državljske aktivnosti. Zato sem se odločil, da pri izdelavi indeksa izpustim oblikovanje lastnega, neodvisnega mnenja in podporo revnim. Ponovno sem opravil faktorjsko analizo s štirimi izbranimi indikatorji. (glej preglednico 5.3).

⁷ Uporabil sem metodo glavnih osi, s poševnokotno rotacijo (oblmin).

Preglednica 5.3: Dimenziji državljskih vrednot

Indikator	Faktor	
	1	2
Aktivnost v politiki	0,965	
Aktivnost v prostovoljnih organizacijah	0,582	
Upoštevanje zakonov in pravil		0,716
Udeleževanje volitev		0,444
Odstotek pojasnjene variance	37,5 %	13,0 %

Prikazuje faktorske uteži dobljene pri faktorski analizi z metodo glavnih osi, s poševnokotno rotacijo (oblimin). Zaradi večje preglednosti uteži, ki so manjše od 0,3, niso izpisane.

V analizo je bilo vključenih šest izbranih držav (Nemčija, Francija, Norveška, Poljska, Švedska in Slovenija).

Korelacija med faktorjema je -0,414.

S pomočjo faktorske analize sem dobil dva faktorja (glej preglednico 5.3), pri čemer prvi faktor pojasni 37,5 % variance, drugi pa le 13 %. Utež pri aktivnosti v politiki je zelo visoka (0,636), kar pomeni, da je ta indikator močno povezan s prvim faktorjem, ki pojasni 37,5 % variabilnosti vrednot glede vloge državljanstva. Utež pri aktivnosti v prostovoljnih organizacijah je sicer manjša, pa vendar dovolj velika, da skupaj sestavljata dimenzijo pomembnosti državljskih aktivnosti. Kot sem že dejal sem oblikovanje lastnega mnenja in podpora revnim izpustil iz nadaljnje analize. To sem storil zaradi malo nižjih uteži, predvsem pa zaradi vsebinske neskladnosti, saj gre pri tej dimenziji državljskih vrednot za pomembnost državljske aktivnosti, kamor pa oblikovanje lastnega mnenja in podpora revnim ne spadata.

Upoštevanje zakonov in pravil ter udeleževanje volitev imata dokaj visoki uteži pri drugem faktorju, kar pomeni, da sta obe dokaj močno povezani z njim. Ta dva indikatorja sestavljata pomembnost spoštovanja pravil, saj gre pri obeh za spoštovanje družbenih pravil.

Na podlagi teh ugotovitev sem državljske vrednote razvrstil v dve dimenziji:

Prvo dimenzijo sem poimenoval pomembnost spoštovanja pravil, sestavljata pa jo indikatorja:

- Ravnanje v skladu z zakoni in pravili
- Udeleževanje volitev

Drugo dimenzijo sem poimenoval pomembnost državljskih aktivnosti, sestavljata pa jo indikatorja:

- Aktivnost v prostovoljnih organizacijah
- Aktivnost v politiki

Obe dimenziji predstavljata dolžnosti, ki jih imajo posamezniki v demokratični družbi. Dimenzija, ki sem jo poimenoval pomembnost spoštovanja pravil, predstavlja pomembnosti spoštovanja pravil, ki jih imajo posamezniki kot državljani neke države, druga dimenzija pa predstavlja pomembnost državljskih aktivnosti, ki bi jih morali izvajati posamezniki, da bi bili dobri državljani.

Pri vsaki dimenziji posebej sem seštel oba indikatorja in vsoto delil z dva, s čimer sem dobil dve novi spremenljivki, pri katerih so vrednosti na lestvici od 0 do 10. Porazdelitev je normalna, s tem da je pri pomembnosti spoštovanja pravil nagnjena v levo.

Tudi Dalton (2008a) je državljske vrednote oziroma norme, kot jih imenuje on, razdelil v dve dimenziji. V eno dimenzijo spadajo pomembnost udeležbe na volitvah ter spoštovanja različnih pravil (plačevanje davkov, vojaško služenje) in zakonov ter nadziranje vlade. Ta dimenzija je zelo podobna moji dimenziji pomembnosti spoštovanja pravil. Druga Daltonova dimenzija pa je sestavljena iz aktivnosti v organizacijah, razumevanje drugih oziroma oblikovanje lastnega mnenja, pomoč revnejšim ljudem ter kupovanje produktov zaradi političnih razlogov. Ta dimenzija pa je malo širša od moje dimenzije pomembnosti državljske aktivnosti, saj vsebuje tudi pomoč drugim ljudem in oblikovanje lastnega mnenja.

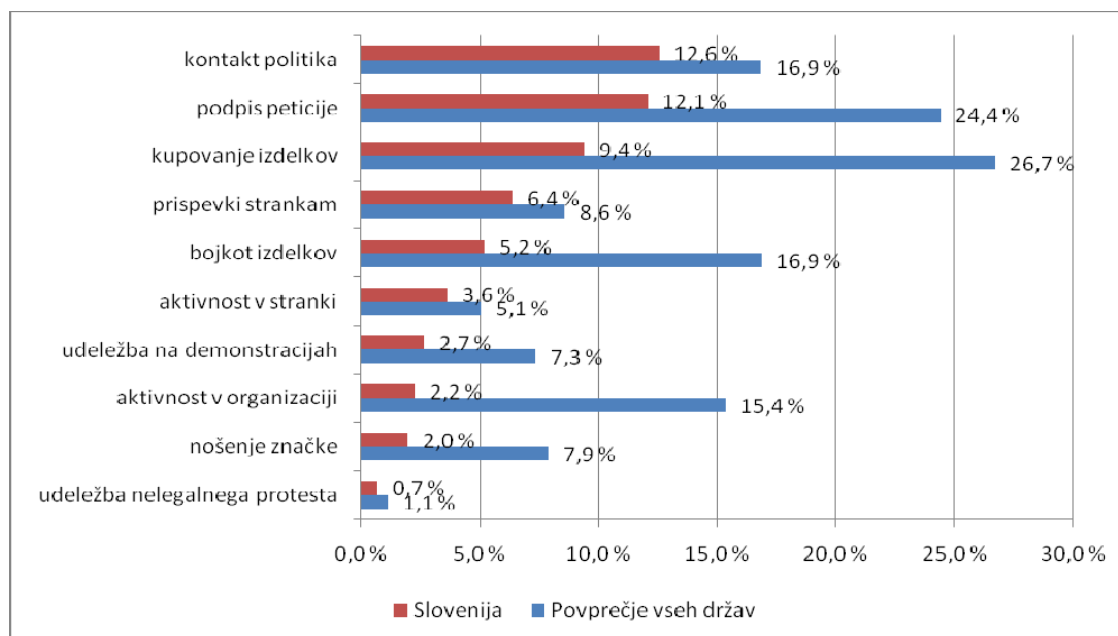
5.4 Politična participacija in državljske vrednote

Slovenija ima v primerjavi z drugimi evropskimi državami nizek obseg politične participacije (glej sliko 5.4). Opazimo lahko, da obstajajo velike razlike glede nekaterih posameznih političnih dejavnosti. Velika razlika je predvsem pri dveh dejavnostih političnega potrošništva, ki sta v povprečju vseh držav zelo razširjeni, v Sloveniji pa

dosti manj. V povprečju vseh držav je določen izdelek iz političnih razlogov kupilo skoraj 27 % ljudi, kar je največji odstotek med vsemi političnimi dejavnostmi, v Sloveniji pa je to storilo le nekaj manj kot 10 %. Prav tako se je za bojkotiranje določenih izdelkov v povprečju vseh držav odločilo skoraj 17 %, v Sloveniji pa le 5 %. Velika razlika je tudi pri podpisovanju peticije. Manjša razlika je pri kontaktiranju politikov, ki je v Sloveniji najbolj pogosta oblika politične participacije. Prav tako majhne so tudi razlike pri prispevkih političnim strankam, aktivnosti v političnih strankah ter nelegalnih protestih, ki pa je daleč najmanj pogosto politično dejanje. Zelo velika razlika pa je še pri aktivnostih v drugih prostovoljnih organizacijah, ki so v povprečju vseh držav dokaj pogosta aktivnost (15 %), v Sloveniji pa je posameznikov, ki so aktivni v tovrstnih skupinah le 2 %, kar je manj kot je aktivnih članov političnih strank.

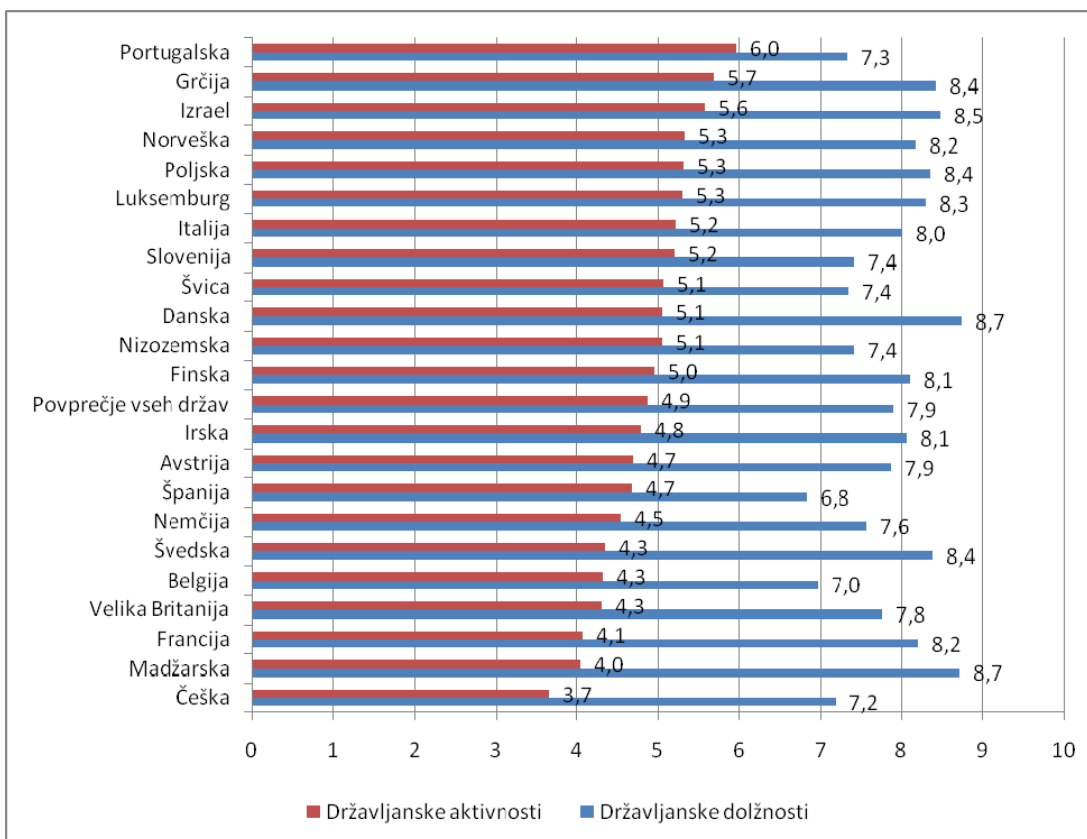
Na splošno pa lahko vidimo, da je pri vseh oblikah politične participacije odstotek v Sloveniji manjši od povprečja, kar pomeni, da je obseg celotne politične participacije v Sloveniji veliko manjši od povprečja.

Slika 5.4: Politična participacija – Primerjava Slovenije s povprečjem 22 držav

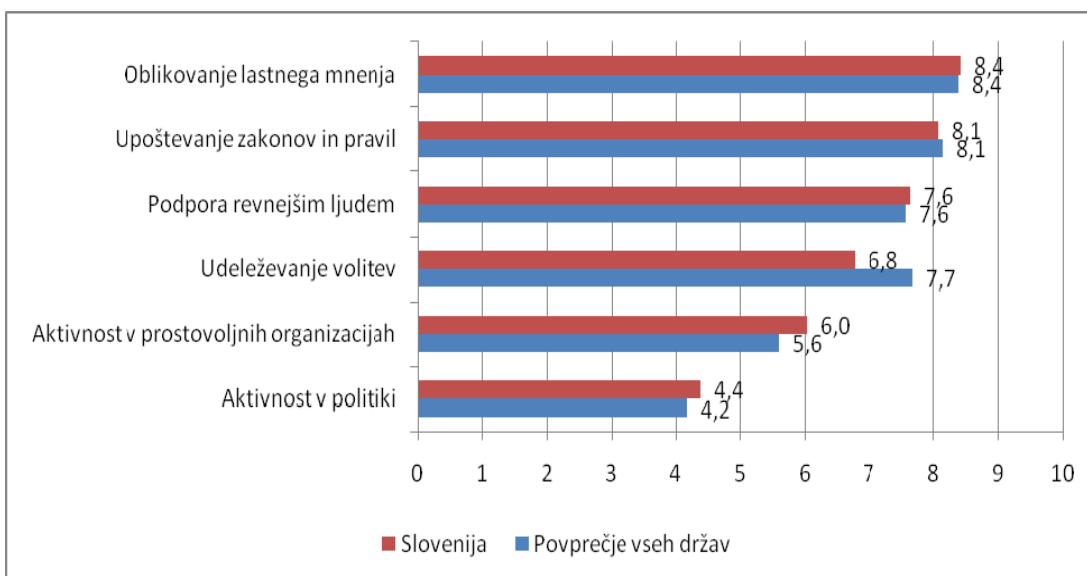
Prikazuje delež ljudi, ki so storili posamezno politično dejanje.

Slika 5.5: Primerjava držav glede na pomembnost spoštovanja pravil in pomembnost državljskih aktivnosti

Graf prikazuje povprečno oceno na lestvici od 1 do 10, ki pove, kako pomembne se zdijo državljske dolžnosti in aktivnosti državljanom posamezne države. Države so razporejene glede na državljske aktivnosti.

Slika 5.6: Državljske vrednote – primerjava Slovenije s povprečjem 22 držav

Prikazuje povprečne vrednosti odgovorov na lestvici od 1 do 10, ki predstavljajo, kako pomembne se zdijo ljudem posamezne državljske vrednote.

Na sliki 5.6 so prikazani odgovori na vprašanja o pomembnosti nekaterih državljskih vrednot. Modra barva označuje podatke za povprečje vseh 22 držav, rdeča pa podatke za Slovenijo posebej. Vidimo lahko, da je po mnenju ljudi najbolj pomembno oblikovanje lastnega mnenja, najmanj pa aktivnosti v politiki. Večjih razlik med Slovenijo in povprečjem vseh držav ni, razen morda pri podpori revnejšim ljudem, kjer je v Sloveniji povprečna ocena vidno manjša kot v povprečju vseh držav.

Če primerjamo rezultate raziskave General Social Survey iz leta 2004 (Dalton 2008a), ki meri pomembnost državljskih vrednot v ZDA, vidimo, da je stanje tudi v ZDA podobno. Na lestvici od 1-7, kjer 7 pomeni zelo pomembno, so anketiranci ocenjevali pomembnost posameznih dejavnosti. Pomembnost volilne udeležbe in spoštovanja zakonov imata oba povprečno vrednost nad 6, kar pomeni, da sta za prebivalce ZDA zelo pomembni dejavnosti. Pomembnost socialne aktivnosti, ki je primerljiva z aktivnostjo v prostovoljnih organizacijah, pa so anketiranci ocenili s povprečno oceno malo manjšo kot 5, kar je prav tako podobno kot rezultati ESS za Evropo (glej sliko 5.6).

Vidimo torej lahko, da je Slovenija po eni strani zelo podobna povprečju, ko gre za državljske vrednote, po drugi strani pa zelo pod povprečjem, ko gre za politično participacijo. Države so glede na državljske vrednote razporejene popolnoma drugače kot pa glede na politično participacijo (glej slike 5.1, 5.3 in 5.5), kljub temu pa gotovo obstaja povezanost državljskih vrednot predvsem z udeležbo na volitvah in manjša tudi z institucionalno politično participacijo.

Tudi Dalton (2008a) je dejal, da je povezava med državljskimi vrednotami in delovanjem državljanov v praksi zelo pomembno raziskovalno vprašanje. Zanima nas, če posamezniki tudi delajo tako, kot govorijo, da bi morali.

Grki in Poljaki zelo visoko ocenjujejo pomembnost državljskih dolžnosti in aktivnosti, po drugi strani pa imata ti dve državi zelo majhen obseg politične participacije (glej slike 5.1, 5.3 in 5.5).

Če se vrnemo k Sloveniji, vidimo, da je mnenje o pomembnosti politične aktivnosti v Sloveniji celo malo nad povprečjem vseh držav (glej sliko 5.6), dejanska politična aktivnost njenih državljanov pa je daleč pod povprečjem (glej slike 5.1, 5.2, 5.3 in 5.4). Enako je z aktivnostjo v prostovoljnih organizacijah, ki je v Sloveniji daleč pod povprečjem (glej sliko 5.4), čeprav Slovenci menimo, da je ta aktivnost pomembna

(glej sliko 5.6). V Sloveniji smo torej sprejeli demokratične državljanske vrednote, v praksi pa se to ne kaže.

Podobna situacija kot v Sloveniji je tudi v Grčiji, na Poljskem in Portugalskem. Naštete države sestavljajo skupino držav, v katerih je obseg politične participacije najnižji med vsemi državami (glej sliko 5.2), vendar njihovi državljani kljub temu državljanskim aktivnostim pripisujejo velik pomen (glej sliko 5.5).

Demokratizacija teh držav torej poteka na tak način, da so se njihovi državljani najprej začeli zavedati pomembnosti določenih aktivnosti, ali bodo te vrednote prenesli tudi v delovanje pa bo pokazal čas.

5.5 Dejavniki politične participacije in državljanskih vrednot

Kot sem že omenil v prejšnjih poglavjih, sem, poleg Slovenije, za analizo dejavnikov politične participacije izbral še pet evropskih držav, in sicer: Nemčijo, Francijo, Poljsko, Norveško in Švedsko. V poglavju o primerjavi držav sem ugotovil, da je obseg politične participacije v teh državah zelo različen. Poljaki in Slovenci so v politiki najmanj dejavni, Francozi in Nemci so malo nad povprečjem, Švedi in Norvežani pa so politično najbolj aktivni med Evropejci.

V tem poglavju pa sem se osredotočil na dejavnike, ki vplivajo na politično participacijo posameznikov. Zanimalo me je predvsem, kateri so glavni dejavniki in kakšen je njihov vpliv. Najprej sem obravnaval vpliv dejavnikov na celotno politično participacijo, v nadaljevanju pa sem preučil še njihov vpliv na institucionalno in individualno dimenzijo. Za tem pa sem analiziral še vpliv istih dejavnikov na udeležbo na volitvah, državljanske vrednote ter zaupanje v oblast. Za analizo vpliva dejavnikov na politično participacijo sem uporabil regresijsko analizo.

Eden glavnih dejavnikov, ki vplivajo na politično participacijo, je izobrazba, pri čemer velja, da v politiki v večji meri sodelujejo bolj izobraženi ljudje. Poleg izobrazbe pa je pomemben dejavnik tudi starost (Gallego 2008). Na nekatere bolj institucionalne politične aktivnosti ima starost pozitiven vpliv, kar pomeni, da so pri njih bolj dejavni starejši, medtem ko so pri bolj individualnih političnih dejavnostih bolj aktivni mlajši.

Poleg tega ima na politično participacijo, predvsem na udeležbo na volitvah, vpliv tudi obiskovanje verskih obredov (Driskell in drugi 2008).

Dejavniki, katerih vpliv bom preučeval, so:⁸

- **Spol** (0 - moški, 1 - ženske)
- **Starost**
- **Izobrazba** (število let rednega izobraževanja)
- **Obiskovanje verskih obredov** (Odgovori so podani na ordinalni lestvici od 1 do 7, kjer 1 pomeni nikoli, 7 pa vsak dan)
- **Subjektivna politična kompetenca** (Odgovori so podani na ordinalni lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni nizka kompetenca, 5 pa visoka kompetenca)

5.5.1 Dejavniki politične participacije nasploh

Odvisna spremenljivka politična participacija je sestavljena iz desetih indikatorjev, ki merijo različne oblike politične dejavnosti v zadnjih dvanajstih mesecih.⁹ Indeks sem izračunal tako, da sem seštel vse indikatorje in tako dobil število, katerega vrednost je med 0 in 10, pri čemer večja vrednost pomeni aktivnost pri več različnih oblikah politične participacije.

Za analizo vpliva dejavnikov na politično participacijo sem uporabil multiplo linearno regresijo.

V primeru Slovenije lahko z izbranimi dejavniki pojasnimo le 6 % variabilnosti politične participacije, kar nam pove determinacijski koeficient (glej preglednico 5.4). To pomeni, da ostalih 94 % variabilnosti pojasnijo drugi dejavniki, ki v to analizo niso bili vključeni. Pri ostalih državah je ta odstotek večji, saj je razen za Švedsko povsod

⁸ Za bolj podroben opis spremenljivk glej prilogo A.

⁹ Indikatorji politične participacije so kontaktiranje politikov, aktivnost v politični stranki, aktivnost v kaki drugi organizaciji ali skupini, nošenje značke ali drugega znaka s politično vsebino, podpis peticije, sodelovanje na legalnih javnih demonstracijah, bojkot določenih izdelkov, namerno kupovanje določenega izdelka iz političnih, etičnih ali okoljevarstvenih razlogov, prispevanje denarja političnim organizacijam ali skupinam in sodelovanje na nelegalnih protestih.

višji od 10 %. Za Francijo velja, da izbrani dejavniki pojasnijo 14 % variabilnosti politične participacije. Statistična značilnost F-statistike je pri vseh državah skoraj nič.

V Sloveniji starost nima statistično značilnega vpliva na politično aktivnost. Na Poljskem ima šibek pozitiven vpliv, kar pomeni, da so starejši v večji meri politično aktivni. Na Švedskem pa so ravno obratno mlajši politično malo bolj aktivni, vendar je tudi tu vpliv šibek, torej v nobeni državi glede starosti ni večjih razlik pri politični participaciji.

Izobrazba pa ima v vseh državah dokaj močan pozitiven vpliv na politično participacijo, kar pomeni, da so bolj izobraženi ljudje bolj politično aktivni. Najnižji vpliv ima izobrazba v Sloveniji, najvišjega pa na Poljskem.

Preglednica 5.4: Vpliv dejavnikov na politično participacijo

Dejavniki	Slovenija	Poljska	Francija	Nemčija	Švedska	Norveška
Spol (0-M, 1-Ž)	-0,033	0,000	-0,011	0,028	0,036	0,031
Starost	-0,010	0,095***	-0,023	-0,026	-0,076***	-0,017
Izobrazba	0,181***	0,326***	0,310***	0,309***	0,189***	0,275***
Obiskovanje verskih obredov	0,008	0,000	0,013	0,036*	0,114***	0,083***
Subjektivna politična kompetenca	0,122***	0,136***	0,124***	0,082***	0,114***	0,104***
Determinacijski koeficient (R ²)	0,061	0,131	0,139	0,113	0,082	0,112
F-statistika	18,771***	56,901***	46,137***	69,715***	34,035***	51,396***

*-signifikanca med 0,05 in 0,1

**-signifikanca med 0,01 in 0,05

***-signifikanca pod 0,01

Uporabljena je linearna regresijska analiza, odvisna spremenljivka je celotna politična participacija. V preglednici so standardizirani regresijski koeficienti.

Na Švedskem in Norveškem so posamezniki, ki bolj pogosto obiskujejo verske obrede, bolj politično aktivni. Obe skandinavski državi sta večinsko protestantski, torej bi lahko sklepali, da obiskovanje verskih obredov pri protestantih pozitivno vpliva na politično participacijo, pri drugih krščanskih veroizpovedih pa tega vpliva ni.

Subjektivna politična kompetenca ima v vseh izbranih državah pozitiven vpliv na politično participacijo. To pomeni, da so tisti posamezniki, ki zase menijo, da bolje razumejo politično dogajanje, tudi bolj politično aktivni. To pa je seveda logično, saj moramo razumeti stvar, za katero se angažiramo.

Velikih razlik med državami glede vpliva dejavnikov na politično participacijo ni, obstaja pa nekaj manjših, na primer pri starosti ter pri obiskovanju verskih obredov (glej

preglednico 5.4). Na splošno lahko zaključimo, da izbrani dejavniki pojasnijo malo variabilnosti politične participacije, kar pomeni, da obstaja še veliko drugih dejavnikov, ki vplivajo na udeležbo ljudi v politiki, kar pa je bilo tudi pričakovano, glede na to, da je politična participacija zelo kompleksen pojav. Po pričakovanju ima v vseh državah največji vpliv izobrazba, malo manjšega pa politična kompetenca. Iz tega lahko sklepamo, da so, v vseh izbranih državah, bolj izobraženi ljudje, ki zase menijo, da dobro razumejo politično dogajanje, bolj aktivni v politiki. Drugi dejavniki nimajo večjega vpliva na politično participacijo, z izjemo obiskovanja verskih obredov v obeh skandinavskih državah.

5.5.2 Primerjava vpliva dejavnikov na institucionalno in individualno politično participacijo

Posamezne indikatorje politične participacije sem, s pomočjo faktorске analize, razvrstil v institucionalno in individualno dimenzijo. V institucionalno dimenzijo spadajo aktivnost v politični stranki, aktivnost v drugi organizaciji ali skupini, nošenje značke ali drugega znaka s politično vsebino, kontaktiranje politika, prispevki politični organizaciji in udeležba legalnih demonstracij. V individualno dimenzijo pa spadajo kupovanje izdelkov iz političnih, etičnih ali okoljevarstvenih razlogov, bojkotiranje izdelkov iz enakih razlogov ter podpisovanje peticij.

Izbrani dejavniki v nobeni od držav ne pojasnijo več kot 10 % variabilnosti institucionalne politične participacije, kar nam povedo determinacijski koeficienti (glej preglednico 5.5). Najnižji je v Sloveniji, kjer ti dejavniki pojasnijo zgolj 4 % variabilnosti. Isti dejavniki pa v vseh državah, razen v Sloveniji in na Poljskem, pojasnijo več kot 10 % variabilnosti individualne politične participacije. Statistična značilnost pri F-statistiki je pri obeh dimenzijah, za vse države skoraj nič.

V Sloveniji, Nemčiji in na Švedskem so moški bolj aktivni pri institucionalni politični participaciji, vendar je vpliv spola v vseh državah, še posebej v Nemčiji, šibek. Drugače pa je pri dejavnostih individualne politične participacije, pri katerih so v Nemčiji, na Švedskem in Norveškem bolj aktivne ženske. Vpliv spola na to dimenzijo v naštetih državah pa je močnejši. Na Švedskem so torej moški bolj aktivni pri

institucionalnih političnih dejavnostih, ženske pa pri individualnih. V Nemčiji je podobno, vendar je tam vpliv spola pri institucionalni politični participaciji zelo šibek.

Prav tako pa so razlike med dimenzijama glede vpliva starosti. Ta ima na Poljskem, Norveškem in v Sloveniji šibek pozitiven vpliv na institucionalno politično participacijo. Na individualno dimenzijo pa je v vseh državah, razen na Poljskem, vpliv starosti negativen, kar pomeni, da so pri individualnih političnih dejavnostih bolj aktivni mlajši. Na Poljskem je vpliv starosti na obe dimenziji politične participacije šibek in pozitiven. V drugih državah pa so mlajši torej bolj aktivni pri podpisovanju peticij in političnem potrošništvu. Vendar je predvsem v Nemčiji in Franciji ter tudi v Sloveniji ta vpliv zelo šibek.

Izobrazba ima v vseh državah dokaj močan pozitiven vpliv na obe dimenziji, kar pomeni, da so bolj izobraženi na splošno bolj aktivni pri obeh dimenzijah politične participacije (glej preglednico 5.5). Večjih razlik med dvema dimenzijama pa glede vpliva izobrazbe ni.

Obiskovanje verskih obredov ima na institucionalno politično participacijo zelo šibek vpliv v Nemčiji, malo močnejšega pa na Švedskem in Norveškem. Glede na to, da je Nemčija delno protestantska, skandinavski državi pa večinsko, lahko rečemo, da pri protestantih obiskovanje verskih obredov spodbudno vpliva na njihovo institucionalno politično participacijo. Na individualno politično participacijo obiskovanje verskih obredov nima vpliva.

V vseh obravnavanih državah so posamezniki, ki zase menijo, da razumejo politiko, na splošno bolj politično aktivni, s tem da je v Nemčiji ta vpliv zelo šibek. V Sloveniji in na Poljskem ima ta dejavnik večji vpliv na institucionalno politično participacijo, v obeh skandinavskih državah pa ima večji vpliv na individualno dimenzijo. V Franciji in Nemčiji pa je vpliv subjektivne politične kompetence zelo podoben pri obeh dimenzijah politične participacije.

Pri individualnih političnih dejavnostih so večinoma bolj aktivni mlajši, poleg tega pa so v Nemčiji ter na Švedskem in Norveškem pri tovrstnih dejavnostih bolj aktivne ženske. Torej so pri individualni politični participaciji v bolj razvitih državah najbolj aktivne mlajše ženske. Po drugi strani pa so pri institucionalnih političnih dejavnostih večinoma najbolj aktivni starejši moški. Glede na to, da so v bolj razvitih državah individualne politične dejavnosti, v primerjavi z institucionalnimi, bolj pogosta

oblika vplivanja na oblast, lahko sklepamo, da so v teh državah mlajše ženske na splošno najbolj politično aktivne od vseh.

Preglednica 5.5: Vpliv dejavnikov na institucionalno in individualno politično participacijo

Dejavniki	Dim.	Slovenija	Poljska	Francija	Nemčija	Švedska	Norveška
Spol (0-M, 1-Ž)	Ins.	-0,075***	-0,042*	-0,026	-0,066***	-0,097***	-0,035
	Ind.	0,043	0,042*	0,010	0,114***	0,153***	0,098***
Starost	Ins.	0,056**	0,098***	0,020	-0,007	-0,030	0,058**
	Ind.	-0,087***	0,064**	-0,056**	-0,046***	-0,154***	-0,105***
Izobrazba	Ins.	0,150***	0,260***	0,229***	0,227***	0,144***	0,206***
	Ind.	0,141***	0,297***	0,275***	0,283***	0,165***	0,257***
Obiskovanje verskih obredov	Ins.	0,053*	0,012	0,015	0,054***	0,140***	0,112***
	Ind.	-0,049*	-0,015	-0,003	-0,009	0,050**	0,017
Subjektivna politična kompetenca	Ins.	0,110***	0,126***	0,118***	0,066***	0,086***	0,071***
	Ind.	0,082***	0,080***	0,112***	0,068***	0,100***	0,107***
Determinacijski koeficient (R ²)	Ins.	0,044	0,092	0,078	0,069	0,056	0,067
	Ind.	0,053	0,094	0,120	0,103	0,103	0,125
F-statistika	Ins.	13,732***	38,917***	24,839***	41,098***	23,246***	29,594***
	Ind.	16,429***	40,065***	39,528***	63,106***	43,918***	57,933***
*-signifikanca med 0,05 in 0,1		**-signifikanca med 0,01 in 0,05			***-signifikanca pod 0,01		

Narejeni sta bili dve regresijski analizi; najprej z odvisno spremenljivko institucionalno politično participacijo, zatem pa še z individualno politično participacijo kot odvisno spremenljivko. Rezultati obeh analiz sta prikazani v isti preglednici zaradi lažje primerjave, napisani pa so za vsak dejavnik ločeno v dveh vrsticah, pri čemer Ins. pomeni institucionalna, Ind. pa individualna politična participacija.

5.5.3 Dejavniki volilne udeležbe

Kot sem že pojasnil v enem izmed prejšnjih poglavij, so volitve poseben način politične participacije. Za udeležbo na volitvah ni potrebno, da se zanimamo za politično dogajanje, niti da ga dobro razumemo, prav tako pa tudi sama udeležba od nas ne zahteva prevelikega truda. Na podlagi teh predpostavk sklepam, da bo tudi povezanost dejavnikov z udeležbo na volitvah drugačna od povezanosti z ostalimi oblikami politične participacije.

Poleg tega je, za razliko od ostalih odvisnih spremenljivk, ta spremenljivka dihotoma, kar pomeni, da je njena vrednost lahko samo 0 ali 1, oziroma v tem primeru da ali ne. Zaradi tega sem povezanost dejavnikov z volilno udeležbo analiziral s pomočjo kontingenčnih tabel.

Za izdelavo kontingenčnih tabel sem najprej rekodiral nekatere neodvisne spremenljivke, in sicer: starost, izobrazbo, obiskovanje verskih obredov in subjektivno politično kompetenco.

Starost sem rekodiral tako, da sem dobil štiri razrede, in sicer: 1 - mlajši od 30 let, 2 – 30 do 44 let, 3 – 45 do 59 let in 4 – starejši od 60 let.

Število let rednega šolanja sem prav tako združil v štiri razrede, pri čemer 1. razred predstavljajo tisti, ki so se šolali največ 8 let, 2. razred - 9 do 12 let, 3. razred - 13 do 18 let in 4. razred - več kot 18 let. Pri tej razdelitvi sem upošteval slovenski šolski sistem; torej v prvi razred spadajo tisti, ki imajo opravljeno največ osnovno šolo, v drugega tisti z dokončano največ štiriletno srednjo šolo, v tretjega z največ univerzitetno izobrazbo, v zadnjega pa tisti, ki so se šolali še naprej. Seveda pa je treba upoštevati izjeme, saj nekateri lahko posamezno stopnjo šolanja opravljajo dlje časa, poleg tega pa je v vsaki izmed izbranih držav šolski sistem malo drugačen.

Tudi pri spremenljivki, ki meri obiskovanje verskih obredov, sem sedem vrednosti združil v štiri razrede, pri čemer so v 1. razredu tisti, ki nikoli ne obiskujejo verskih obredov, v 2. razredu tisti, ki obiskujejo verske obrede samo za posebne praznike, v 3. razred spadajo tisti, ki verske obrede obiskujejo vsaj enkrat na mesec ali enkrat na teden, v 4. razred pa tisti, ki obrede obiskujejo več kot enkrat na teden.

Vrednosti spremenljivke subjektivna politična kompetenca sem združil v 3 razrede. V 1. razred spadajo tisti, ki sem jim zdi politika pogosto preveč zapletena za razumevanje, v 2. razred tisti, ki se jim tako zdi le občasno, in v 3. razred tisti, ki nikoli nimajo takega občutka.

Preglednica 5.6: Povezanost dejavnikov z udeležbo na volitvah

Dejavniki	Nemčija	Francija	Norveška	Poljska	Švedska	Slovenija
Spol		*		***	**	
Starost	***	***	***	***	***	***
Izobrazba	***		***	***	***	***
Obiskovanje verskih obredov	***	***	***	***	***	***
Politična kompetenca	***	***	***	***	***	**

*-signifikanca med 0,05 in 0,1

**-signifikanca med 0,01 in 0,05

***-signifikanca pod 0,01

V preglednici so označene statistične značilnosti povezanosti v posameznih državah. Če je tabela prazna, potem statistično značilne povezanosti ni.

Na Poljskem se volitev bolj pogosto udeležujejo moški kot ženske, na Švedskem pa je med aktivnimi volivci več žensk, vendar je v vseh državah vpliv spola zelo šibek.

Ravno nasprotno pa lahko rečemo za vpliv starosti na volilno udeležbo, saj je ta v vseh državah dokaj močan. V vseh državah se volitev v večji meri udeležujejo starejši. V Nemčiji je razlika v volilni udeležbi med starostnimi skupinami zelo majhna, saj je le med mlajšimi od 30 let malo manjša, pri ostalih treh starostnih skupinah pa ni večjih razlik. V Franciji je razlika večja predvsem med mlajšimi od 45 let in starejšimi, torej med prvima dvema in drugima dvema starostnima razredoma, pri čemer je v prvih dveh razredih udeležba nižja od 70 %, v drugih dveh pa višja od 80 %. Na Norveškem je nizka volilna udeležba pri mlajših od 30 let (samo 64 %), medtem ko je že pri starih od 30 do 44 let udeležba 86 %, med še starejšimi pa več kot 90 %. Na Poljskem je volilna udeležba najnižja med temi šestimi državami, zanimivo pa je, da je v nasprotju z ostalimi državami volilna udeležba pri posameznikih, ki so stari od 45 do 59 let, višja kot med najstarejšimi. Na Švedskem vpliv starosti ni posebej močan, prav tako pa ni nobenih posebnosti. V Sloveniji je podobno kot na Norveškem, torej nizka volilna udeležba pri mlajših od 30 let, potem veliko višja v drugem starostnem razredu, še višja pa med starejšimi. Na ostale oblike politične participacije ima starost veliko šibkejši vpliv (glej preglednico 5.4).

Izobrazba ima dokaj velik vpliv v Nemčiji, kjer se volilna udeležba konstantno dviga z naraščanjem izobrazbe. V Franciji vpliva izobrazba na volilno udeležbo ni, prav tako je na Norveške zelo majhen, kjer samo najbolj izobraženi malo odstopajo in imajo volilno udeležbo večjo od 90 %. Na Poljskem, Švedskem in v Sloveniji pa je razlika le med prvimi dvema in drugima dvema razredom. Posamezniki z manj kot 12 leti rednega izobraževanja se manj pogosto udeležujejo volitev, kot bolj izobraženi.

V Nemčiji in na Švedskem je volilna udeležba pri posameznikih, ki nikoli ne obiskujejo verskih obredov, malo nižja kot pri tistih, ki te obiskujejo le ob posebnih praznikih in pri tistih, ki jih obiskujejo vsaj enkrat na mesec. Najnižja pa je volilna udeležba med tistimi, ki verske obrede obiskujejo več kot enkrat na teden. V Franciji in na Norveškem je volilna udeležba najnižja pri posameznikih, ki nikoli ne obiskujejo verskih obredov, najvišja pa pri tistih, ki obiskujejo verske obrede vsaj enkrat na mesec oziroma enkrat na teden, v ostalih dveh razredih pa je nekje vmes. Na Poljskem in v Sloveniji ima obiskovanje verskih obredov pozitiven vpliv na volilno udeležbo, saj ta konstantno narašča z večjo pogostostjo obiskovanja verskih obredov. Lahko bi torej

rekli, da nekateri v Sloveniji in na Poljskem volijo iz navade in občutka nujnosti tega početja, kar je za nekatere razlog tudi za obiskovanje verskih obredov. To bi pojasnilo konstanten pozitiven vpliv obiskovanja verskih obredov na volilno udeležbo v Sloveniji in na Poljskem, v drugih državah pa ta vpliv ni tako enostaven.

Vpliv izbranih dejavnikov na volilno udeležbo je po pričakovanjih drugačen od njihovega vpliva na ostale oblike politične participacije. Starejši ljudje se bolj pogosto udeležujejo volitev v skoraj vseh državah. Močnejši vpliv na volilno udeležbo ima tudi obiskovanje verskih obredov.

5.5.4 Dejavniki državljskih vrednot

Državljskih vrednot nisem vključil med dejavnike politične participacije. Državljske vrednote posameznika pomembno vplivajo na njegovo politično aktivnost, vendar pa lahko hkrati tudi njihova politična aktivnost vpliva na njihove državljske vrednote. Posameznik, ki se mu zdi aktivnost v politiki pomembna, bo bolj verjetno tudi resnično bolj aktiven v politiki, hkrati pa bo ta njegova aktivnost vplivala tudi na njegovo mnenje o pomembnosti politične aktivnosti.

Iz tega sledi, da sta politična participacija in državljske vrednote medsebojno povezana in v tej zvezi ne moremo enostavno reči, katera spremenljivka je neodvisna in katera odvisna. Zaradi tega sem dejavnike državljskih vrednot obravnaval kot neke vrste odvisno spremenljivko in njihove dejavnike obravnaval v ločeni analizi. Uporabil sem multiplo linearno regresijo. Na koncu pa sem poskušal ugotoviti tudi medsebojno povezanost politične participacije in državljskih vrednot.

Pomembnost spoštovanja pravil so dimenzija državljskih vrednot, v kateri sta združeni mnenji posameznikov o pomembnosti upoštevanja zakonov in pravil ter udeleževanja volitev.

Ženske v obeh skandinavskih državah v večji meri menijo, da sta upoštevanje zakonov in pravil ter udeleževanje volitev pomembna. V ostalih državah statistično značilnega vpliva spola ni. Starejši v vseh preučevanih državah v večji meri menijo, da je spoštovanje pravil pomembno, kar pa je povsem pričakovano, saj so starejši na

splošno bolj nagnjeni k temu. Izobrazba ima pozitiven vpliv na mnenje o pomembnosti spoštovanja pravil samo na Poljskem in v Franciji.

Obiskovanje verskih obredov ima v vseh državah, razen v Nemčiji, pozitiven vpliv na pomembnost spoštovanja pravil, vendar je ta vpliv zelo šibek na Poljskem, Švedskem in Norveškem. Posameznikom, ki bolj pogosto obiskujejo verske obrede, se zdi upoštevanje zakonov in pravil ter udeleževanje volitev bolj pomembno (glej preglednico 5.7).

Samo v Nemčiji se tistim, ki zase menijo, da razumejo politično dogajanje, zdi spoštovanje pravil pomembnejše kot posameznikom, ki menijo, da v manjši meri razumejo politiko.

Pomembnost državljanske aktivnosti je dimenzija državljskih vrednot, ki je sestavljena iz spremenljivk, ki merita, kako pomembna se zdi posameznikom aktivnost v politiki in aktivnost v različnih prostovoljnih organizacijah.

Determinacijski koeficienti so nizki pri vseh državah. Na Poljskem izbrani dejavniki pojasnijo le 1 % variabilnosti državljskih aktivnosti (glej preglednico 5.7).

Preglednica 5.7: Vpliv dejavnikov na pomembnost spoštovanja pravil in pomembnost državljanske aktivnosti

Neodvisne spremenljivke	Dimenzija	Slovenija	Poljska	Francija	Nemčija	Švedska	Norveška
Spol (0-M, 1-Ž)	Pravila	0,032	0,038	0,021	0,044**	0,136***	0,104***
	Aktivnost	0,032	0,002	0,025	-0,035*	0,051**	0,090***
Starost	Pravila	0,255***	0,211***	0,218***	0,182***	0,240***	0,210***
	Aktivnost	0,107***	0,056**	0,093***	0,064***	0,103***	0,048**
Izobrazba	Pravila	-0,028	0,115***	0,086***	0,037*	0,028	0,000
	Aktivnost	-0,141***	-0,048*	0,133***	0,191***	0,027	0,010
Obiskovanje verskih obredov	Pravila	0,113***	0,085***	0,113***	0,037*	0,062***	0,077***
	Aktivnost	0,127***	0,079***	0,162***	0,136***	0,174***	0,131***
Subjektivna politična kompetenca	Pravila	0,023	-0,009	0,029	0,097***	-0,008	-0,007
	Aktivnost	0,019	0,033	0,148***	0,090***	0,041*	0,068***
Determinacijski koeficient (R²)	Pravila	0,089	0,045	0,057	0,046	0,085	0,066
	Aktivnost	0,066	0,012	0,070	0,066	0,049	0,033
F-statistika	Pravila	27,857***	18,573***	18,076***	26,794***	35,747***	29,088***
	Aktivnost	20,193***	5,402***	22,141***	39,073***	20,045***	14,652***

*-signifikanca med 0,05 in 0,1

**-signifikanca med 0,01 in 0,05

***-signifikanca pod 0,01

Uporabljena je linearna regresijska analiza, odvisni spremenljivki sta pomembnost spoštovanja pravil in pomembnost državljanske aktivnosti.

Podobno kot spoštovanju pravil tudi državljskim aktivnostim ženske na Švedskem in Norveškem pripisujejo večji pomen kot moški, vendar je predvsem na Švedskem vpliv zelo šibek. Starejši ljudje v Sloveniji, Franciji in na Švedskem menijo, da je državljska aktivnost bolj pomembna. Podobno je v ostalih treh državah, vendar je tam vpliv zelo šibek.

Zelo zanimiv pa je vpliv izobrazbe v Sloveniji, saj je negativen, kar pomeni, da bolj izobraženi posamezniki pripisujejo aktivnosti v politiki in različnih prostovoljnih organizacijah manjši pomen v primerjavi z manj izobraženimi. V Franciji in Nemčiji je ravno obratno, kar je pričakovano. V Sloveniji je mnenje o politiki na splošno zelo slabo. Bolj izobraženi, ki bolj spremljajo politično dogajanje, so morda v večji meri razočarani nad delovanjem politike in zaradi tega v manjši meri menijo, da je aktivnost v politiki pomembna za dobrega državljana. To bi lahko bil razlog za negativen vpliv izobrazbe na mnenje o pomembnosti državljskih aktivnosti v Sloveniji.

Obiskovanje verskih obredov ima pozitiven vpliv v vseh državah, s tem da je ta vpliv na Poljskem zelo šibek. Torej tisti, ki bolj pogosto obiskujejo verske obrede, v večji meri menijo, da je aktivnost v politiki in drugih organizacijah pomembna.

Posameznikom, ki se jim zdi, da razumejo politiko, se zdijo državljske aktivnosti bolj pomembne v Franciji in Nemčiji, v manjši meri pa to velja tudi za Norvežane. V ostalih državah pa subjektivna politična kompetenca nima vpliva na posameznikovo mnenje o pomembnosti državljskih aktivnosti.

Ena ključnih ugotovitev v tem poglavju je, da starejši, ki bolj pogosto obiskujejo verske obrede, pripisujejo državljskim vrednotam na splošno največji pomen. V obeh skandinavskih državah pa to velja tudi za ženske.

5.5.5 Dejavniki zaupanja v oblast

Zaupanje v oblast je indeks, sestavljen iz indikatorjev, ki merijo zaupanje v parlament, pravni sistem, policijo, politike, evropski parlament in Združene narode. Prav tako kot velja za državljske vrednote tudi zaupanja v oblast nisem obravnaval kot neodvisne spremenljivke z vplivom na politično participacijo. Zaupanje v oblast seveda vpliva na politično participacijo, vendar hkrati tudi politična participacija lahko

vpliva na zaupanje v oblast. Posameznik, ki ima večje zaupanje v oblast, bo zaradi tega bolj aktiven pri izbiri in vplivanju na to oblast, hkrati pa lahko ta aktivnost oziroma vključenost v politiko vpliva na njegovo zaupanje v oblast. Če se mu zdi, da njegova aktivnost v politiki prispeva k spremembam na bolje, bo to pozitivno vplivalo na njegovo zaupanje v oblast. Po drugi strani pa lahko posameznik pri vključenosti v politiko ugotovi, da njegova aktivnost nima pozitivnega učinka, ko ta posameznik ugotovi morebitne nepravilnosti v politiki. V tem primeru pa se bo njegovo zaupanje v oblast zaradi tega znižalo.

Izbrani dejavniki pojasnijo majhen odstotek variabilnosti zaupanja v oblast, saj je determinacijski koeficient za vse države okoli 5 % (glej preglednico 5.8). Najbolj v negativno smer odstopa Slovenija, kjer dejavniki pojasnijo manj kot 2 % variabilnosti zaupanja, v Franciji, ker je odstotek najvišji, pa pojasnijo več kot 7 % zaupanja v oblast.

Spol ima samo na Poljskem izjemno šibek vpliv, starost pa ga nima v nobeni državi, kar pomeni, da spol in starost sploh nimata vpliva na zaupanje v oblast v nobeni izmed izbranih držav. Drugače pa je z vplivom izobrazbe na zaupanje, ki je v vseh državah pozitiven, s tem da je na Poljskem vpliv zelo šibek. To pomeni, da imajo bolj izobraženi večje zaupanje v oblast.

V Franciji, Nemčiji in na Švedskem imajo posamezniki, ki bolj redno obiskujejo verske obrede, večje zaupanje v oblast.

Subjektivna politična kompetenca ima v vseh državah pozitiven vpliv na zaupanje, vendar je ta vpliv v Sloveniji zelo šibek.

Preglednica 5.8: Vpliv dejavnikov na zaupanje v oblast

Neodvisne spremenljivke	Slovenija	Poljska	Francija	Nemčija	Švedska	Norveška
Spol (0-M, 1-Ž)	0,022	0,059**	0,005	0,002	0,019	-0,015
Starost	0,031	0,017	0,002	0,031	0,000	-0,010
Izobrazba	0,127***	0,066**	0,138***	0,130***	0,147***	0,188***
Obiskovanje verskih obredov	0,021	0,013	0,169***	0,180***	0,103***	0,042*
Subjektivna politična kompetenca	0,070**	0,133***	0,124***	0,092***	0,089***	0,098***
Determinacijski koeficient (R ²)	0,018	0,023	0,064	0,056	0,042	0,057
F-statistika	5,373***	7,384***	19,038***	29,687***	14,739***	21,613***

*-signifikanca med 0,05 in 0,1

**-signifikanca med 0,01 in 0,05

***-signifikanca pod 0,01

Uporabljena je linearna regresijska analiza, odvisna spremenljivka je zaupanje v oblast.

5.5.6 Ključne ugotovitve o vplivu dejavnikov

Analiziral sem šest evropskih držav, med katerimi sta bili dve bivši socialistični državi, z majhnim obsegom politične participacije, dve veliki, razviti evropski državi z daljšo demokratično tradicijo, ki imata malo večji obseg politične participacije, ter dve skandinavski državi, kjer je politična participacija na najvišji ravni. Ugotoviti sem skušal, kateri dejavniki v največji meri vplivajo na politično participacijo, državljanske vrednote in zaupanje v oblast ter kakšen je njihov vpliv. Na podlagi tega bom poskušal predvidevati, kaj so morebitni razlogi za različen obseg politične participacije v teh državah.

V vseh šestih državah ima izobrazba največji vpliv tako na institucionalno kot tudi individualno politično participacijo. Za merjenje izobrazbe sem izbral spremenljivko, ki meri izobrazbo v letih rednega izobraževanja, ki se mi je zdela najboljša za primerjavo med različnimi državami. V povprečju so se najmanj časa redno izobraževali Poljaki (11,4 let), le malce več pa Slovenci (11,47 let). V ostalih državah so se posamezniki v povprečju izobraževali dlje, najdlje na Norveškem (13,29 let). V državah, kjer se ljudje v povprečju izobražujejo dlje, je torej obseg politične participacije večji. Seveda pa to velja le na splošno in ta povezava ni povsem linearna, saj je na Švedskem obseg participacije večji kot v Nemčiji, kljub temu da je na Švedskem povprečno obdobje rednega izobraževanja krajše.

Drugi dejavnik, ki ima v vseh šestih državah pomemben vpliv na politično participacijo pa je politična kompetenca oziroma z drugimi besedami ocena posameznika, v kolikšni meri razume politično dogajanje. Najbolj samozavestni glede tega vprašanja so Švedi, Norvežani in Nemci, kjer je tudi obseg politične participacije na splošno največji izmed izbranih držav. Najmanj politično kompetentne se počutijo Poljaki in Francozi, malo bolj pa Slovenci. Torej na splošno lahko rečemo, da je v državah, kjer imajo njihovi državljani večje zaupanje v njihovo lastno razumevanje politike, obseg politične participacije večji, izjema med izbranimi državami je Francija.

Poleg tega sem ugotovil, da so predvsem v obeh skandinavskih državah pa tudi v Nemčiji pri individualni politični participaciji najbolj aktivne mlajše ženske. Državljeni teh držav so najbolj pogosto aktivni ravno pri političnih dejavnostih, ki spadajo v individualno dimenzijo. To pa pomeni, da so mlajše ženske v bolj razvitih državah zelo politično aktiven del populacije, medtem ko za manj razvite države to ne velja.

Ena izmed ključnih ugotovitev v zvezi z vplivom dejavnikov na državljanske vrednote je, da jim starejši ljudje, ki pogosto obiskujejo verske obrede, pripisujejo največji pomen.

Na zaupanje v oblast ima v vseh šestih državah največji vpliv izobrazba, kar pomeni, da imajo bolj izobraženi večje zaupanje v oblast. Najmanj zaupanja v svojo oblast imajo Poljaki in Slovenci, največ pa Švedi in Norvežani, medtem ko so Francozi in Nemci nekje v sredini. V Sloveniji in na Poljskem, kjer je povprečno obdobje rednega izobraževanja najkrajše, je tudi zaupanje v oblast najnižje. Poleg tega pa lahko opazimo tudi povezanost zaupanja in politične participacije, saj je v državah z nizkim zaupanjem v oblast (Slovenija in Poljska) tudi obseg politične participacije nižji, medtem ko je v obeh skandinavskih državah velik obseg politične participacije in visoko zaupanje v oblast. To pa je že tema naslednjega poglavja.

5.6 Odnos med politično participacijo, državljanskimi vrednotami in zaupanjem v oblast

5.6.1 Slovenija v mednarodni primerjavi

Institucionalna politična participacije korelira s pomembnostjo spoštovanja pravil in pomembnostjo državljanske aktivnosti ter z zaupanjem v oblast, vendar so koeficienti korelacije dokaj majhni, pri institucionalni pa korelacije sploh ni (glej preglednico 5.9). Najbolj pa so zaupanje v oblast, državljanske vrednote in pomembnost državljanske aktivnosti povezane z udeležbo na volitvah. Predvsem pomembnost spoštovanja pravil in udeležba na volitvah zelo močno korelirata, kar je pričakovano, saj je ena izmed dveh mnenj vključenih v pomembnost spoštovanja pravil prav pomembnost udeleževanja volitev.

Korelacija med individualno in institucionalno politično participacijo je dokaj velika, kar potrjuje domnevo, da je politična participacija kumulativen pojav, saj bo posameznik, ki je aktiven pri neki politični dejavnosti, bolj verjetno aktiven tudi pri drugih (glej preglednico 5.9). Po drugi strani pa ta korelacija ni tako visoka, kot bi lahko pričakovali, kar pa pomeni, da kljub kumulativnosti politične participacije vendarle

obstaja neka razlika med političnimi dejavnostmi, ki so uvrščene v različne dimenzije, vsaj glede vpliva pomembnosti spoštovanja pravil in zaupanja v oblast. Poleg tega pa pride do razlike med dimenzijama politične participacije tudi pri njuni povezanosti z udeležbo na volitvah. Korelacija slednje z institucionalno dimenzijo je sicer dokaj majhna, z individualno dimenzijo pa udeležba na volitvah sploh ni povezana.

Preglednica 5.9: Korelacije med politično participacijo, državljanskimi vrednotami in zaupanjem v oblast v Sloveniji.

Pearsonov koeficient korelacije	Institucionalna politična participacija	Individualna politična participacija	Udeležba na volitvah	Pomembnost spoštovanja pravil	Pomembnost državljske aktivnosti	Zaupanje v oblast
Institucionalna politična participacija	1	0,246**	0,087**	0,070**	0,095**	0,081**
Individualna politična participacija	0,246**	1	0,051	-0,031	-0,020	0,026
Udeležba na volitvah	0,087**	0,051	1	0,244**	0,109**	0,163**
Državljske dolžnosti	0,070**	-0,031	0,244**	1	0,480**	0,210**
Državljske aktivnosti	0,095**	-0,020	0,109**	0,480**	1	0,145**
Zaupanje v oblast	0,081**	0,026	0,163**	0,210**	0,145**	1

** -signifikanca pod 0,01

Preglednica prikazuje Pearsonove koeficiente korelacije.

Med mnenjem o pomembnosti neke dejavnosti in dejansko prakso je dostikrat velika razlika.

V Sloveniji je povprečna ocena pomembnosti udeležbe na volitvah manjša kot v vseh šestih državah skupaj, vendar pa po drugi strani Slovenci v povprečju pripisujejo večji pomen aktivnosti v prostovoljnih organizacijah. Ocena pomembnosti državljskih aktivnosti je v Sloveniji celo malo nad povprečjem teh šestih držav. Aktivnost Slovencev v političnih strankah in drugih organizacijah je v primerjavi z drugimi evropskimi državami manjša (glej slike 5.1, 5.3 in 5.4). Predvsem velika razlika je glede aktivnosti v prostovoljnih organizacijah, v katerih je bilo, v povprečju vseh 22 držav, aktivnih 15 % posameznikov, v Sloveniji pa le 2,3 %. Na podlagi tega lahko sklepamo, da Slovenci resda menijo, da je aktivnost v prostovoljnih organizacijah pomembna, vendar pa je v praksi zelo malo ljudi res aktivnih v tovrstnih organizacijah. To je vidno tudi iz korelacije med pomembnostjo državljske aktivnosti in aktivnostjo

v politični stranki ter drugi organizaciji v praksi. Korelaciji med pomembnostjo državljskih aktivnostih in dejanskimi strankarskimi aktivnostmi ter med državljskimi aktivnostmi in dejanskimi aktivnostmi v drugih organizacijah sta, glede na vsebinsko povezanost spremenljivk, zelo majhni, še posebej korelacija z delom v drugih organizacijah. To pa je še en dokaz, da se veliko ljudi strinja, da je delo v prostovoljnih organizacijah pomembno, vendar je v praksi v njih aktivnih zelo malo ljudi. Pri povprečju vseh držav sta ta dva korelacijska koeficient večja, oba imata vrednost višjo od 0,1.

5.6.2 Primerjava šestih evropskih držav

Za primerjavo šestih evropskih držav nisem uporabil korelacij med vsemi spremenljivkami, temveč le korelacije obeh skupin politične participacije z obema dimenzijama državljskih vrednot in zaupanjem v oblast (glej preglednico 5.10).

Edini dve spremenljivki, ki sta med seboj statistično značilno povezani v vseh šestih državah, sta institucionalna politična participacija ter zaupanje v oblast. V nobeni izmed držav ta povezanost ni zelo močna, malo močnejša je samo na Norveškem. Pri povezavi med mnenjem o pomembnosti državljskih aktivnosti in politično participacijo je opazna razlika med dvema manj razvitima državama, s krajšo demokratično tradicijo (Slovenija in Poljska) ter ostalimi štirimi bolj razvitimi državami. Obe dimenziji državljskih vrednot sta močno povezani z obema skupinama politične participacije v štirih bolj razvitih državah, medtem ko v Sloveniji in na Poljskem te povezave sploh ni, z izjemo povezanosti institucionalne politične participacije in pomembnosti državljskih aktivnosti v Sloveniji.

V štirih bolj razvitih državah so tisti državljani, ki pripisujejo državljski aktivnosti (sodelovanju v politiki in prostovoljnih organizacijah) večji pomen, politično bolj aktivni na splošno. Mnenja in vrednote državljanov teh držav o politični aktivnosti se odražajo v njihovem dejanskem političnem vedenju. Ravno obratno pa bi lahko rekli za Poljsko in Slovenijo. Za Slovenijo sem odstopanje med mnenji ljudi o politični aktivnosti in njihovim političnim delovanjem že opisal v prejšnjem poglavju.

Preglednica 5.10: Korelacije med politično participacijo in državljanskimi vrednotami ter zaupanjem v oblast v šestih evropskih državah

Korelacija	Slovenija	Poljska	Francija	Nemčija	Švedska	Norveška
Institucionalna pol. part.-pomembnost spošt. pravil	0,070**	0,081**	0,083**	0,055**	0,031	0,026
Institucionalna pol. part.-pomembnost drž. aktivnosti	0,095**	0,042	0,318**	0,282**	0,240**	0,204**
Institucionalna pol. part.-zaupanje v oblast	0,081**	0,089**	0,096**	0,073**	0,066**	0,114**
Individualna pol. part.-pomembnost spošt. pravil	-0,031	0,060**	0,061*	0,028	-0,017	0
Individualna pol. part.-pomembnost drž. aktivnosti	-0,02	-0,02	0,173**	0,177**	0,100**	0,096**
Individualna pol. part.-zaupanje v oblast	0,026	0,012	0,079**	0,04*	0,019	0,084**

**-signifikanca pod 0,01

Preglednica prikazuje Pearsonove koeficiente korelacije

Državljan Poljske in Slovenije se zavedajo, kaj so njihove državljanske naloge, vendar za razliko od državljanov bolj razvitih evropskih držav v praksi ne delujejo na tak način. Vzrokov za to je gotovo več. Morda državljani bivših socialističnih držav zaradi krajšega obdobja demokracije še nimamo dovolj demokratične zrelosti in odgovornosti, da bi se zavedali, da je naša dejanska aktivnost pri politiki potrebna za dobro delovanje naše države.

Tudi Dalton (2008a, 72-75) je v svojem delu "The good citizen" ugotavljal povezavo med državljanskimi vrednotami in politično participacijo. Ugotovil je, da je dimenzija državljanskih vrednot, ki vsebuje pomembnost udeležbe volitev in spoštovanja pravil in zakonov, močno povezana predvsem z naslednjimi političnimi dejavnostmi: udeležbo na volitvah, aktivnostjo v politični stranki, prispevanjem denarja političnim skupinam in kontaktiranjem politikov. Naštete politične dejavnosti so pri meni razvrščene v institucionalno dimenzijo. Po drugi strani pa je druga dimenzija državljanskih vrednot, ki vključuje državljanske aktivnosti, bolj povezana s podpisovanjem peticij, udeležbo na demonstracijah, bojkotiranjem izdelkov iz političnih razlogov ter aktivnostjo na spletu. Te politične dejavnosti, z izjemo spletne aktivnosti, ki je v raziskavi ESS ni bilo, in udeležbo na demonstracijah, sem sam razvrstil v individualno dimenzijo politične participacije.

Primerjava rezultatov je malo otežena, saj Dalton posameznih oblik politične participacije ni razvrstil v več dimenzij. Sam sem ugotovil, da je v bolj razvitih evropskih državah (Franciji, Nemčiji, Švedski in Norveški), ki so bolj primerljive z ZDA, individualna politična participacija povezana predvsem s pomembnostjo državljanke aktivnosti, z drugo dimenzijo državljanskih vrednot pa ne. To je podobno, kot je ugotovil tudi Dalton. Po drugi strani pa je na podlagi moje analize institucionalna politična participacija močno povezana z obema dimenzijama državljanskih vrednot. Povezava pomembnosti državljanskih aktivnosti z institucionalno dimenzijo politične participacije je močnejša kot povezava z individualno dimenzijo v vseh štirih bolj razvitih evropskih državah. Dalton pa je na podlagi podatkov za ZDA tu prišel do drugih zaključkov, saj je dimenzija državljanskih vrednot, ki temelji na aktivnosti, bolj povezana s političnimi dejavnostmi, ki sem jih sam razvrstil v individualno dimenzijo (Dalton 2008a, 72-75).

Kljub kar precejšnjim razlikam, ki so predvsem posledica različnega oblikovanja dimenzij državljanskih vrednot in politične participacije, pa je vidnih kar nekaj podobnosti ZDA z bolj razvitimi evropskimi državami, medtem ko je podobnost s Poljsko in Slovenijo manjša.

6 Zaključek

V diplomskem delu sem najprej analiziral strukturo politične participacije in državljskih vrednot, v nadaljevanju sem primerjal politično participacijo v različnih državah. Izbral sem šest držav, vključno s Slovenijo, v katerih sem analiziral vpliv dejavnikov na politično participacijo. Na koncu pa sem obravnaval medsebojni odnos med politično participacijo, državljskimi vrednotami in zaupanjem v oblast v Sloveniji.

Politična participacija je kumulativen pojav, kar pomeni, da so njene različne oblike med seboj povezane. Aktivnost posameznika pri eni izmed političnih dejavnosti pomeni, da je bolj verjetno, da bo aktiven tudi pri drugih. Kljub temu pa sem opazil, da lahko različne oblike politične participacije razvrstimo v dva splošnejša tipa politične participacije, ki sem ju poimenoval institucionalna in individualna politična participacija.

Politična participacija je lahko merjena na več različnih načinov. V raziskavi ESS (za analize sem uporabil podatke iz te raziskave), so bili anketiranci vprašani, če so bili v zadnjih 12 mesecih aktivni pri desetih različnih političnih dejavnostih. V raziskavi ISSP¹⁰ so bili poleg tega vprašani še, če so bili pri posamezni dejavnosti sploh kdaj aktivni, če še niso bili aktivni ali če menijo, da sploh nikoli ne bodo. Tako zastavljena vprašanja nam lahko omogočijo bolj poglobljen vpogled v politično dejavnost posameznikov. Poleg tega je lahko nekdo v zadnjih 12 mesecih npr. podpisal le eno peticijo, nekdo drug pa jih je podpisal deset, pa vendar ta dva posameznika na podlagi podatkov delujeta enako aktivna pri podpisovanju peticij. Vse te omejitve je potrebno imeti pred očmi, ko pregledujemo rezultate. Vendar pa moramo upoštevati ugotovitev, da je politična participacije kumulativen pojav, iz tega pa sledi, da tovrstne pomanjkljivosti pri zbranih podatkih morda le ne igrajo tako velike vloge.

Državljske vrednote so z drugimi besedami mnenja posameznikov o tem, kaj je pomembno za to, da je nekdo dober državljan. Ugotovil sem, da obstajata dve dimenziji državljskih vrednot, in sicer: pomembnost spoštovanja pravil in pomembnost državljske aktivnosti. Dimenziji sem oblikoval na podlagi teoretskih izhodišč in s pomočjo faktorske analize. Za tako delitev sem se odločil, ker menim, da gre pri mnenju

¹⁰ Za podatke o ISSP glej <http://www.issp.org>

o pomembnosti državljske aktivnosti in spoštovanju pravil za dve različni dimenziji državljskih vrednot. Na podlagi drugih podatkov bi lahko državljske vrednote razdelil tudi drugače, na več dimenzij ali pa jih sploh ne bi delil, to pa bi lahko vplivalo tudi na njihovo povezanost s politično participacijo.

Pri primerjavi držav sem ugotovil, da je obseg politične participacije v evropskih državah zelo različen. Največji obseg imajo po pričakovanju razvitejše države z dolgo demokratično tradicijo, npr. skandinavske države, najnižjega pa manj razvite države, ki so se demokratizirale v bližnji preteklosti, to pa so predvsem bivše socialistične države, med katere spada tudi Slovenija. Poleg tega sem ugotovil, da obstaja pravilo, da imajo države z večjim obsegom celotne politične participacije večji delež individualne, kar pomeni, da imajo bolj razvite države večji delež individualne politične participacije, pri čemer pa seveda obstaja nekaj izjem. Kljub tem razlikam med individualnimi in institucionalnimi političnimi dejavnostmi pa sem ugotovil, da večja aktivnost pri eni skupini dejavnosti navadno pomeni tudi večjo aktivnost pri drugi skupini, kar potrjuje tezo o kumulativnosti politične participacije.

Slovenija spada v skupino držav z najnižjim obsegom politične participacije, predvsem obseg individualne politične participacije je zelo podpoprečen. Poleg tega je tudi zelo malo posameznikov aktivnih v prostovoljnih organizacijah. Po drugi strani pa so Slovenci zelo blizu povprečja pri kontaktiranju politikov in prispevanju denarja ter aktivnosti v političnih strankah. Slovenija torej zaostaja za razvitimi evropskimi državami, kjer so predvsem mladi zelo aktivni pri individualnih političnih dejavnostih, kot sta politično potrošništvo in podpisovanje peticij. Posamezniki, ki so aktivni pri tovrstnih dejavnostih, morajo biti politično in družbeno dovolj dobro ozaveščeni, saj tovrstne politične dejavnosti od posameznika zahtevajo dobro poznavanje aktualnih problemov. Predvsem mlajši državljani so tisti, ki iščejo te nove načine vplivanja na politiko. Na žalost pa je politično tako aktivnih mladih državljanov v Sloveniji in tudi v drugih južno in vzhodno evropskih državah premalo. Slovenci se še vedno poslužujemo predvsem volitev in delovanja v političnih strankah, sindikatih ali drugih institucionaliziranih oblik političnega delovanja. Zaupanje v učinkovitost tovrstne politične participacije in v politične institucije oziroma oblast nasploh je nizko in se še znižuje, predvsem med mladimi. Zaradi tega so v porastu individualni načini vplivanja na politično in družbeno dogajanje, vendar je, tako kot tudi na marsikaterem drugem področju, tudi tu Slovenija v zaostanku.

Med dejavniki politične participacije imata največji vpliv nanjo izobrazba in subjektivna politična kompetenca. V povprečju so se najmanj let izobraževali Poljaki in Slovenci, ki so hkrati tudi najmanj politično aktivni.

Pri dejavnostih, ki spadajo v institucionalno dimenzijo politične participacije, so v večini držav malo bolj aktivni starejši moški. Pri individualni politični participaciji pa prevladujejo mlajše osebe. V Nemčiji, na Švedskem in Norveškem so pri individualnih političnih dejavnostih najbolj aktivne mlajše ženske. Glede na to, da so individualne politične dejavnosti v teh državah zelo razširjene, so mlajše ženske politično zelo aktiven del populacije. Tega za Slovenijo in Poljsko ne moremo reči.

Obiskovanje verskih obredov pozitivno vpliva na institucionalno politično participacijo na Švedskem in Norveškem, zelo šibek pa je v Nemčiji. Skandinavski državi sta med izbranimi večinsko protestantski državi, Nemčija pa je tako katoliška kot protestantska. Iz tega lahko sklepamo, da ima obiskovanje verskih obredov pozitiven vpliv na politično participacijo samo v državah s protestantskim prebivalstvom.

Kot sem že pojasnil, sem analiziral povezanost dejavnikov z volilno udeležbo ločeno od ostalih oblik politične participacije. Ugotovil sem, da za razliko od ostalih oblik politične participacije, kjer ima največji vpliv izobrazba, na volilno udeležbo najbolj vpliva starost, in sicer tako, da starejši bolj pogosto volijo. Tako je v vseh šestih državah, razen v Nemčiji, pa tudi na Švedskem je vpliv starosti nižji kot v drugih državah. Najbolj pa starost vpliva v Sloveniji in na Poljskem.

Najpomembnejša ugotovitev pri odnosu med politično participacijo, državljanskimi vrednotami in zaupanjem v oblast je, da obstaja povezanost med institucionalno politično participacijo in zaupanjem v oblast, obema dimenzijama državljanskih vrednot ter udeležbo na volitvah v vseh šestih izbranih državah. Individualna politična participacija s temi spremenljivkami v Sloveniji ni povezana, medtem ko v ostalih državah povezanost obstaja, vendar je šibkejša kot pri institucionalni politični participaciji.

Opazil sem tudi kar veliko odstopanje pri oceni pomembnosti nekaterih dejavnosti in dejanski aktivnosti pri teh dejavnostih v Sloveniji in na Poljskem. Slovencem in Poljakom se zdi zelo pomembna aktivnost v prostovoljnih organizacijah, vendar je v praksi v tovrstnih organizacijah aktivnih zelo malo posameznikov. Podobno velja tudi za nekatere druge politične dejavnosti.

Morda je eden izmed vzrokov za nižjo politično participacijo v bivših socialističnih državah prešibko zavedanje, da politično zavzeti in aktivni državljani lahko največ prispevamo k dobremu delovanju naše države. Seveda pa na pripravljenost za politično delovanje pomembno vpliva tudi zaupanje v oblast. V bolj razvitih državah je zaupanje v oblast večje, hkrati pa je večji tudi obseg politične participacije.

Politiki v bivših socialističnih državah se morajo potruditi, da si pridobijo večje zaupanje svojih državljanov, državljani sami pa se moramo začeti zavedati, da je politična aktivnost bistvena za dobro delovanje in napredek demokratične države.

7 Literatura

- Adam, Frane. 1991. Politična participacija kot sestavina kakovosti življenja. *Družboslovne razprave* 8 (12). Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/dr/dr12Adam.PDF> (15. oktober 2008).
- Albacete, Gema M. Garcia. 2009. *Towards equivalent measures of political participation*. Dostopno prek: http://cinefogo.cuni.cz/index.php?&l=0&w=15&id_out=747 (15. oktober 2010).
- Almond, Gabriel A. in Sidney Verba. 1965. *Civic culture: Political attitudes and democracy in five nations*. Boston, Toronto: Little, Brown and company.
- CJM. 2010. *Politbarometer* 5/2010. Dostopno prek: http://www.cjm.si/PB_rezultati (3. avgust 2010).
- Dalton, Russel J. 2008a. *The good citizen: how a younger generation is reshaping American politics*. Washington: CQ Press.
- --- 2008b. Citizenship Norms and the Expansion of Political Participation. *Political studies* (56). Dostopno prek: <http://www.socsci.uci.edu/~rdalton/archive/polstudies08.pdf> (12. marec 2009).
- Deželan, Tomaž, Danica Fink-Hafner, Mitja Hafner-Fink in Samo Uhan. 2007. *Državljanstvo brez meja?* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Driskell, Robyn, Elizabeth Embry in Larry Lyon. 2008. Faith and politics: The Influence of Religious Beliefs on political Participation. *Social Science Quarterly* 89 (2). Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&hid=108&sid=8b285df3-5b37-4882-9a49-10556b79e516%40sessionmgr110> (1. april 2010).
- Fink-Hafner, Danica in Samo Kropivnik. 2002. Politična udeležba v posocializmu: med deformirano modernostjo, novo modernizacijo in postmodernostjo. *Družboslovne razprave* 22 (51). Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/dr/dr51Fink-HafnerKoprivnik.PDF> (15. oktober 2008).

- Gallego, Aina. 2008. Unequal Political Participation in Europe. *International journal of Sociology* 37 (4). Dostopno prek: [http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&hid=108&sid=8b285df3-5b37-4882-9a49-10556b79e516 %40sessionmgr110](http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&hid=108&sid=8b285df3-5b37-4882-9a49-10556b79e516%40sessionmgr110) (1. april 2010).
- Häder, Sabine in Peter Lynn. 2007. How representative can a multi-nation survey be? V *Measuring Attitudes Cross-Nationally: Lessons from the European Social Survey*, ur. Roger Jowell, Caroline Roberts, Rory Fitzgerald in Gillian Eva, 33-52. London: City University, Centre for Comparative Social Surveys.
- Hafner-Fink, Mitja. 2009. *Using cluster analysis to discover political participation typologies in a comparative context: the case of the ISSP*. Dostopno prek: http://cinefogo.cuni.cz/index.php?&id_result=36393&l=0&w=15&id_out=750 (15. oktober 2010).
- --- in Danica Fink-Hafner. 2007. *The ideal citizen, subjective competence and patterns of citizens political participation*. Dostopno prek: http://cinefogo.cuni.cz/index.php?&l=0&w=16&id_event=25 (2. junij 2011).
- Jowell, R. and the Central Co-ordinating Team, European Social Survey. 2002/2003. *Technical Report, London: Centre for Comparative Social Surveys, City University*. Dostopno prek: <http://www.europeansocialsurvey.org/> (10. oktober 2008).
- Makarovič, Matej. 2008. Patterns of Political Participation in Europe. *Innovative Issues and Approaches in Social Sciences* 1 (3). Dostopno prek: [http://www.sidip.org/iiass/index.php?option=com_docman&task=doc_download &gid=8&Itemid=60](http://www.sidip.org/iiass/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=8&Itemid=60) (28. oktober 2008).
- Newton, Kenneth in José Ramón Montero. 2007. Patterns of Political and Social Participation in Europe. V *Measuring Attitudes Cross-Nationally: Lessons from the European Social Survey*, ur. Roger Jowell, Caroline Roberts, Rory Fitzgerald in Gillian Eva, 205-237. London: City University, Centre for Comparative Social Surveys.

- Stolle, Dietlind, Marc Hooghe in Michele Micheletti. 2005. Politics in the Supermarket: Political Consumerism as a Form of Political Participation. *International Political Science Review* 26 (3). Dostopno prek: <http://ips.sagepub.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/content/26/3/245.full.pdf+html> (27. oktober 2008).

Priloge

Priloga A – Opis spremenljivk

Podatke za analizo sem dobil iz raziskave European Social Survey in sicer iz prve verzije te raziskave, ki je bila izvedena leta 2002.

Spremenljivke, ki sem jih uporabil za analizo:

Priloga A.1 - Neodvisne spremenljivke:

- **Spol**
 - 0-moški
 - 1-ženske

- **Starost** - Vrednost, ki predstavlja posameznikovo starost

- **Koliko let rednega izobraževanja ste opravili?** - Vrednost, ki predstavlja število let izobrazbe.

- **Poleg posebnih priložnosti, kot so poroke in pogrebi, kako pogosto se udeležujete verskih obredov?:**
 - 1-Vsak dan
 - 2-Več kot enkrat na teden
 - 3-Enkrat na teden
 - 4-Vsaj enkrat na mesec
 - 5-Samo za posebne praznike
 - 6-Manj pogosto
 - 7-Nikoli
 - 88-Ne vem

Spremenljivko sem rekodiral tako, da sem obrnil lestvico z odgovori. To sem storil zato, da bodo vse neodvisne spremenljivke obrnjene v isto smer. Višja številka pomeni bolj intenzivno izvajanje neke aktivnosti oziroma strinjanje z neko trditvijo. Dobil sem naslednje odgovore:

- 1-Nikoli
- 2-Manj pogosto
- 3- Samo za posebne praznike
- 4-Vsaj enkrat na mesec
- 5-Enkrat na teden
- 6- Več kot enkrat na teden
- 7-Vsak dan
- 88-Ne vem

- **Kako pogosto se vam zdi politika tako zapletena, da res ne razumete kaj se dogaja?**
 - 1-Nikoli
 - 2-Redko
 - 3-Občasno
 - 4-Pogosto
 - 5-Zelo pogosto
 - 8-Ne vem

Spremenljivko sem rekodiral tako, da sem obrnil lestvico:

- 1-Zelo pogosto
- 2-Pogosto
- 3-Občasno
- 4-Redko
- 5-Nikoli
- 8-Ne vem

Priloga A.2 - Odvisne spremenljivke

- **Zaupanje v oblast** je indeks, ki sem ga izračunal na podlagi šestih indikatorjev in sicer tako, da sem njihov seštevek delil z njihovim številom.

Na podlagi tega sem dobil spodnjo lestvico:

Ni zaupanja											Popolno zaupanje	Ne vem
00	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10		88

Sestavljena je bila iz naslednjih vprašanj:

Na lestvici od 0-10 povejte koliko osebno zaupate v naslednje institucije, pri čemer 0 pomeni, da nimate zaupanja, 10 pa, da imate popolno zaupanje v posamezno institucijo.

- Parlament
- Pravni sistem
- Policijo
- Politike
- Evropski parlament
- Združene narode

Za vse velja enaka lestvica:

Ni zaupanja											Popolno zaupanje	Ne vem
00	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10		88

- **Državlanske vrednote**

Izbral sem naslednjih šest spremenljivk:

Da bi bil dober državljan, kako pomembno je...

- Pomagati revnim
- Voliti na volitvah
- Vedno ravnati v skladu z zakoni in pravili
- Oblikovati lastno mnenje, neodvisno od drugih
- Biti aktiven v prostovoljnih organizacijah
- Biti aktiven v politiki

Pri vseh šestih vprašanjih je bila uporabljena naslednja lestvica za odgovore:

Zelo nepomembno											Zelo pomembno	Ne vem
00		01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	88

- **Volitve**

Dandanes nekateri ljudje iz različnih razlogov ne volijo. Ali ste vi volili na zadnjih nacionalnih volitvah?

- 0-ne
- 1-da

- **Politična participacija**

Druga spremenljivka, ki meri politično participacijo pa je sestavljena iz desetih spremenljivk, ki merijo različne oblike politične participacije.

Obstajajo različni načini, kako izboljšati stanje v državi ali preprečiti slabe stvari. Ali ste v zadnjih 12 mesecih naredili katero od naslednjih stvari:

- Kontaktirali politika, vladnega ali lokalnega uradnika
- Delali v politični stranki ali akcijski skupini
- Delali v kaki drugi organizaciji ali skupini
- Nosili značko, nalepko ali kako drugače izkazovali podporo določeni politični stranki
- Podpisali peticijo
- Sodelovali v legalnih javnih demonstracijah
- Bojkotirali določen izdelek
- Namerno kupili določen izdelek iz politični, etičnih ali okoljevarstvenih razlogov
- Prispevali denar politični organizaciji ali skupini
- Sodelovali na nelegalnem protestu

Pri vseh zgornjih vprašanjih so podani odgovori:

- 1-da
- 2-ne
- 8-ne vem

Zaradi večje enostavnosti pri računanju indeksa, sem vse spremenljivke rekodiral:

- 0-ne
- 1-da

Indeks sem izračunal tako, da sem seštel vse indikatorje in tako dobil vrednosti med 0 in 10, pri čemer manjša vrednost pomeni manjšo politično aktivnost, večja pa večjo politično aktivnost.

Priloga B – Dimenziji državljskih vrednot

Preglednica 0.1: Dimenziji državljskih vrednot

Prikazuje faktorske uteži dobljene pri faktorski analizi z metodo glavnih osi, s poševnokotno rotacijo (oblimin). Zaradi večje preglednosti uteži, ki so manjše od 0,3, niso izpisane.

V analizo je bilo vključenih šest izbranih držav (Nemčija, Francija, Norveška, Poljska, Švedska in Slovenija).

Korelacija med faktorjema je -0,514.

Indikator	Faktor	
	1	2
Aktivnost v politiki	0,585	
Aktivnost v prostovoljnih organizacijah	0,551	
Oblikovanje lastnega neodvisnega mnenja	0,459	
Podpora revnim	0,371	
Upoštevanje zakonov in pravil		-0,752
Udeleževanje volitev		-0,747
Odstotek pojasnjene variance	28,9 %	8,1 %

Priloga C – Dejavniki volilne udeležbe

Preglednica 0.2: Dejavniki volilne udeležbe v Nemčiji – Rezultati bivariatne analize

	% udeležbe	Pearsonov χ^2 (sig.)
Spol	(N = 2619)	1,050 (0,306)
• Moški	85,6	
• Ženske	87,0	
Starost*	(N = 2618)	17,489 (0,001)
• Mlajši od 30 let	79,6	
• 30 do 44 let	86,4	
• 45 do 59 let	88,8	
• Starejši od 60 let	87,2	
Št. let rednega izobraževanja*	(N = 2618)	58,045 (0,000)
• 0 do 8 let	74,5	
• 9 do 12 let	83,2	
• 13 do 18 let	90,1	
• Več kot 18 let	93,2	
Pogostost obiskovanja verskih obredov*	(N = 2610)	34,153 (0,000)
• Nikoli	82,2	
• Samo za posebne praznike	89,3	
• Vsaj enkrat na mesec ali enkrat na teden	88,7	
• Več kot enkrat na teden	68,6	
Politika preveč zapletena*	(N = 2608)	89,235 (0,000)
• Pogosto	75,5	
• Občasno	90,1	
• Nikoli	90,3	

* - z zvezdico so označene statistično značilne povezave – sig. < 0,05

Preglednica 0.3: Dejavniki volilne udeležbe v franciji – Rezultati bivariatne analize

	% udeležbe	Pearsonov χ^2 (sig.)
Spol	(N = 1298)	3,713 (0,053)
• Moški	77,5	
• ženske	72,8	
Starost*	(N = 1298)	66,023 (0,000)
• Mlajši od 30 let	60,2	
• 30 do 44 let	67,0	
• 45 do 59 let	82,7	
• Starejši od 60 let	84,1	
Št. let rednega izobraževanja	(N = 1298)	0,812 (0,847)
• 0 do 8 let	74,4	
• 9 do 12 let	74,8	
• 13 do 18 let	74,7	
• Več kot 18 let	78,9	
Pogostost obiskovanja verskih obredov*	(N = 1296)	15,529 (0,001)
• Nikoli	70,7	
• Samo za posebne praznike	77,1	
• Vsaj enkrat na mesec ali enkrat na teden	84,5	
• Več kot enkrat na teden	76,5	
Politika preveč zapletena*	(N = 1294)	13,646 (0,001)
• Pogosto	69,8	
• Občasno	78,8	
• Nikoli	78,9	

* - z zvezdico so označene statistično značilne povezave – sig. < 0,05

Preglednica 0.4: Dejavniki volilne udeležbe na norveškem – Rezultati bivariatne analize

	% udeležbe	Pearsonov χ^2 (sig.)
Spol	(N = 1942)	0,492 (0,483)
• Moški	85,4	
• ženske	84,3	
Starost*	(N = 1943)	140,451 (0,000)
• Mlajši od 30 let	64,1	
• 30 do 44 let	86,4	
• 45 do 59 let	90,1	
• Starejši od 60 let	91,9	
Št. let rednega izobraževanja*	(N = 1943)	16,608 (0,000)
• 0 do 8 let	86,2	
• 9 do 12 let	80,8	
• 13 do 18 let	86,3	
• Več kot 18 let	93,8	
Pogostost obiskovanja verskih obredov*	(N = 1942)	42,736 (0,000)
• Nikoli	77,9	
• Samo za posebne praznike	87,8	
• Vsaj enkrat na mesec ali enkrat na teden	93,5	
• Več kot enkrat na teden	86,1	
Politika preveč zapletena*	(N = 1942)	39,783 (0,000)
• Pogosto	75,7	
• Občasno	87,4	
• Nikoli	91,8	

* - z zvezdico so označene statistično značilne povezave – sig. < 0,05

Preglednica 0.5: Dejavniki volilne udeležbe na Poljskem – Rezultati bivariatne analize

	% udeležbe	Pearsonov χ^2 (sig.)
Spol*	(N = 1910)	9,489 (0,002)
• Moški	70,8	
• ženske	64,2	
Starost*	(N = 1910)	83,433 (0,000)
• Mlajši od 30 let	51,8	
• 30 do 44 let	67,0	
• 45 do 59 let	78,4	
• Starejši od 60 let	71,5	
Št. let rednega izobraževanja*	(N = 1909)	22,400 (0,000)
• 0 do 8 let	64,4	
• 9 do 12 let	63,5	
• 13 do 18 let	74,7	
• Več kot 18 let	71,7	
Pogostost obiskovanja verskih obredov*	(N = 1901)	21,507 (0,000)
• Nikoli	55,2	
• Samo za posebne praznike	60,9	
• Vsaj enkrat na mesec ali enkrat na teden	69,1	
• Več kot enkrat na teden	77,3	
Politika preveč zapletena*	(N = 1865)	22,698 (0,000)
• Pogosto	62,2	
• Občasno	71,4	
• Nikoli	77,8	

* - z zvezdico so označene statistično značilne povezave – sig. < 0,05

Preglednica 0.6: Dejavniki volilne udeležbe na Švedskem – Rezultati bivariatne analize

	% udeležbe	Pearsonov χ^2 (sig.)
Spol*	(N = 1865)	4,653 (0,031)
• Moški	85,5	
• ženske	88,9	
Starost*	(N = 1865)	20,860 (0,000)
• Mlajši od 30 let	81,2	
• 30 do 44 let	85,0	
• 45 do 59 let	90,0	
• Starejši od 60 let	90,5	
Št. let rednega izobraževanja*	(N = 1865)	14,923 (0,002)
• 0 do 8 let	85,5	
• 9 do 12 let	84,2	
• 13 do 18 let	90,6	
• Več kot 18 let	90,6	
Pogostost obiskovanja verskih obredov*	(N = 1863)	33,634 (0,000)
• Nikoli	82,8	
• Samo za posebne praznike	90,1	
• Vsaj enkrat na mesec ali enkrat na teden	91,7	
• Več kot enkrat na teden	65,4	
Politika preveč zapletena*	(N = 1855)	29,420 (0,000)
• Pogosto	80,8	
• Občasno	90,3	
• Nikoli	85,5	

* - z zvezdico so označene statistično značilne povezave – sig. < 0,05

Preglednica 0.7: Dejavniki volilne udeležbe v Sloveniji – Rezultati bivariatne analize

	% udeležbe	Pearsonov χ^2 (sig.)
Spol	(N = 1390)	0,319 (0,572)
• Moški	80,3	
• ženske	81,5	
Starost*	(N = 1391)	61,323 (0,000)
• Mlajši od 30 let	66,0	
• 30 do 44 let	80,5	
• 45 do 59 let	86,8	
• Starejši od 60 let	87,9	
Št. let rednega izobraževanja*	(N = 1391)	12,965 (0,005)
• 0 do 8 let	79,2	
• 9 do 12 let	78,0	
• 13 do 18 let	86,8	
• Več kot 18 let	84,2	
Pogostost obiskovanja verskih obredov*	(N = 1382)	14,766 (0,002)
• Nikoli	77,9	
• Samo za posebne praznike	78,7	
• Vsaj enkrat na mesec ali enkrat na teden	85,9	
• Več kot enkrat na teden	96,4	
Politika preveč zapletena*	(N = 1365)	6,992 (0,030)
• Pogosto	79,1	
• Občasno	83,6	
• Nikoli	75,2	

* - z zvezdico so označene statistično značilne povezave – sig. < 0,05